

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства

на тему: «Історично маркована лексика у романах Джорджет Геєр як об'єкт перекладацького відтворення українською мовою»

Студентки групи Па 58-22
факультету германської філології і
перекладу
освітньо-професійної програми
Переклад і міжкультурна
комунікація(англійська мова і друга
іноземна мова)за
спеціальністю 035 Філологія Самородної
Вікторії Вікторівни

Допущена до захисту
« ____ » _____ 2023 року

Науковий керівник:
доктор філологічних
наук, професор Мелешкевич
Л.М.

Завідувач кафедри теорії і практики перекладу з
англійської мови

_____ доц. Мелько Х.Б.
(підпис) (ПІБ)

Національна
шкала Кількість
балів:
Оцінка: ЄКТ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY

Department of Theory and Practice of Translation from English

Master Degree Thesis in Translation Studies

under the title: “Historically marked vocabulary as an object of translation into Ukrainian (case study of Georgette Heyer’s novels)”

Group Pa 58-22
School of German Philology
and Translation
Educational Programme
Translation and Intercultural
Communication (English and
Second Foreign Language)
Majoring 035 Philology
Viktoriia V. Samorodna

Research supervisor:
Doctor of Philology,
Full Professor
Meleshkevych L.M.

Kyiv–2023

Київський національний лінгвістичний університет

Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу магістра з перекладознавства

студентки II курсу групи Па 58-22 германської філології і перекладу,
германської філології і перекладу, Самородної Вікторії Вікторівни

(ПІБ студента)

спеціальності **035 Філологія**, спеціалізації **035.041 Германські мови і літератури (переклад включно)**, перша – англійська, освітньо-професійної програми **Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)**

Тема роботи Історично маркована лексика у романах Джорджет Геєр як об'єкт перекладацького відтворення українською мовою

Науковий керівник Мелешкевич Л.М.

Дата видачі завдання “10” жовтня 2022 р.

Графік виконання кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства

№ п/п	Найменування частин і план кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Підписи студента і керівника
1.	Аналіз наукових першоджерел і складання бібліографії	Жовтень 2022р.	
2.	Написання теоретичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 1)	Листопад 2022 р.	
3.	Добір мовного матеріалу тексту і складання Додатку (100 англійськомовних речень та їх переклад)	Грудень 2022р.	
4.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується, і написання аналітичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 2)	Березень 2023 р.	
5.	Проведення перекладацького аналізу досліджуваного мовного явища і написання практичної частини кваліфікаційної роботи (розділ 3)	Травень 2023р.	
6.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попереднього перегляду	Вересень 2023 р.	
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи і подання завершеної кваліфікаційної роботи на кафедру	07 жовтня 2023 р.	
8.	Оформлення документації (відгуки) і підготовка презентації до захисту кваліфікаційної роботи	Жовтень 2023 р.	
9.	Захист кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства	Грудень 2023 р.	

Науковий керівник _____ (підпис)

Студент Victoriaj _____ (підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	1
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ.....	4
1.1. Визначення поняття історично маркованої лексики у сучасній лінгвістиці.....	10
1.2. Проблема відтворення історично маркованої лексики у перекладі	16
1.3. Особливості художнього дискурсу та специфіка його перекладу	22
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ТИПОЛОГІЯ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНАХ ДЖОРДЖЕТГЕСР.....	28
2.1. Історизми та архаїзми як засоби створення хронотопу твору.....	28
2.2. Семантична класифікація історично маркованої лексики.....	35
2.3. Прагматичні функції історично маркованої лексики.....	42
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3. ВІДТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ ДЖОРДЖЕТ ГЕСР.....	45
3.1. Перекладацькі труднощі відтворення українською мовою історично маркованої лексики.....	45
3.2. Використання перекладацьких трансформацій для відтворення історично маркованої лексики.....	50
3.2.1. Лексичні трансформації.....	52
3.2.1.1. Транскодування.....	54
3.2.1.2. Калькування.....	56
3.2.2. Лексико-семантичні трансформації.....	58
3.2.2.1. Диференціація.....	58
3.2.2.2. Генералізація.....	58
3.2.2.3. Конкретизація.....	59
3.2.2.4. Модуляція.....	60
3.2.3. Лексико-граматичні трансформації.....	60
3.2.3.1. Граматична заміна.....	61

3.2.3.2. Додавання.....	62
3.2.3.3. Вилучення.....	62
3.2.3.4. Антонімічний переклад	64
Висновки до розділу 3.....	66
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	69
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	70
ДОДАТОК.....	71
Додаток А.....	71
Додаток Б.....	72
SUMMARY.....	77

ВСТУП

Актуальність теми: на сучасному етапі, у світі, де процеси світової глобалізації та культурного обміну набувають все більшого значення, питання художнього перекладу творів набуває особливої актуальності. Аналіз вивчення одиниць історично маркованої лексики творів Джорджет Геєр у контексті українського перекладу є надзвичайно актуальною темою, оскільки не лише дозволяє глибоко усвідомити особливості культурно-історичних аспектів оригінального тексту, але водночас висвітлює проблемні моменти перекладу та проблеми, які постають перед перекладачем.

Одна з важливих особливостей даної роботи полягає в тому, що творчість Джорджет Геєр визначається широким використанням історично маркованої лексики, котра є невід'ємною складовою авторського стилю письменниці. Її романи надзвичайно точно та емоційно відтворюють епоху давно минулих літ, використовуючи лексеми, які не лише мають маркування архаїчності, а й відтворюють тогочасні соціально-культурні реалії.

Українському перекладачеві, зустрічаючи твір Геєр в оригіналі, постає завдання передати не стільки змістове навантаження, як атмосферу тієї історичної епохи, в рамках якої розгортаються події. Це стимулює до глибшого вивчення та аналізу історично маркованої лексики, розуміння її значення та впливу на сприйняття твору.

Питання перекладацької еквівалентності, відбору архаїчних та застарілих термінів, введення їх в український текст зокрема висвітлюють складності, із якими перекладачі мають зіткнутися при відображенні не лише власне лінгвістичної, але й культурної специфіки першотвору.

Крім того, в сучасному контексті міжкультурного діалогу та взаєморозуміння важливого значення набуває проблематика взаємодій мов і культур, яка стає визначальною в процесі перекладу художніх перекладів історичної тематики. Розуміння того, як історична маркована лексика впливає на формування образу минулого в мові, є важливим елементом сучасного літературознавства та перекладознавства.

Відтак, дана кваліфікаційна робота не лише розкриває та аналізує важливий аспект творчості Джорджет Геєр, але й розглядає її в контексті перекладу

українською мовою, забезпечуючи глибше розуміння труднощів, які виникають під час такого перекладу, та сприяючи розвитку методології перекладознавчих досліджень в українському контексті.

Мета: детальний аналіз історично маркованої лексики у романах Джорджет Геєр та вивчення впливу цієї лексики в процесі перекладу на українську мову.

Відповідно до мети в роботі поставлено такі **завдання**:

1. Визначити поняття історично маркованої лексики у лінгвістичному контексті;
2. Виявити проблеми відтворення історично маркованої лексики при перекладі;
3. Розглянути основні риси художнього дискурсу та специфіку його перекладу;
4. Розглянути роль історизмів у створенні хронотипу історичного контексту;
5. Розглянути роль архаїзмів у створенні хронотипу історичного контексту;
6. Визначити, як відображаються соціокультурні аспекти через прагматичний вимір історично маркованої лексики;
7. Виявити труднощі перекладу історично маркованої лексики;
8. Проаналізувати використання перекладацьких трансформацій для відтворення історично маркованої лексики включаючи лексичні трансформації (транскодування, калькування), лексико-семантичні трансформації (диференціація, генералізація, конкретизація, модуляція) та лексико-граматичні трансформації (граматична заміна, додавання, вилучення, антонімічний переклад).

Об'єктом є: історично маркована лексика художніх творів Джорджет Геєр.

Предметом є: аспекти, проблеми та стратегії відтворення історично маркованої лексики.

Матеріалом для дослідження слугували лексикографічні джерела різних типів (словники, довідники тощо) і художні твори Джорджет Геєр, саме “These Old Shades”(обсягом 199 сторінок), та “The Black Moth” (обсягом сторінок). Загальний обсяг матеріалу – сторінки.

Методи дослідження: *аналітичний* – для розгляду загальної характеристики та класифікації історично маркованої лексики; *описовий* – для опису випадків вживання історично маркованої лексики у вибраних творах; *елементи кількісного аналізу* – для

визначення основних засобів англійської мови; *емпіричний* – для вибору та аналізу конкретних фрагментів у творі.

Наукова новизна: спроба розкрити внутрішню сутність історично маркованої лексики та їхню роль у створенні художнього образу відкриває новий погляд на використання такої лексики в творчості авторів. В загальному, дана кваліфікаційна робота сприяє розширенню розуміння проблематики перекладу історично маркованої лексики, а також створенню підґрунтя для подальших досліджень в галузі перекладознавства та літературознавства.

Теоретичне значення полягає в тому, що результати дослідження становлять внесок у дослідження проблематики перекладацьких засобів щодо перекладу історично маркованої лексики.

Практичне значення: У дослідженні історично маркованої лексики в романах Джорджет Геєр містяться практичні рекомендації та настанови для перекладачів, які працюють з художньою літературою. Підвищення інтересу до питань перекладів слів з історичним забарвленням допомагає оптимізувати вибір відповідних еквівалентів та ефективно вирішити складнощі, пов'язані з перекладом.

Апробація результатів дослідження: Результати дослідження викладені в науковій статті, опублікованій у збірнику матеріалів конференції.

Структура роботи складається з таких структурних елементів: вступ, трьох розділів, висновків до кожного з них і загальних висновків, списків використаних джерел та ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг складає 80 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У МОВОЗНАВСТВІ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1 Визначення поняття історично маркованої лексики у сучасній лінгвістиці

Сьогодні мова, як ніколи раніше відіграє важливу роль у житті різних народів. Мова – це генетичний код нації, який несе в собі всю важливу інформацію від поколінь до поколінь. Лексика є безпосереднім виразником мови.

Як широке поняття лексика – це сукупність виразів і слів мови, а також інших дрібних мовних елементів, властивих мові та групі людей, які є її носіями. Лексичне поняття означає не лише вираження концепту або групи символів, воно також відзначається деяким емоційно-стилістичним забарвленням і співвідношенням.

Однією з ключових гілок національної свідомості є історія того чи іншого народу. Така історія передається з покоління в покоління за допомогою усталених виразів – фразеологізмів, ідіом, прислів'їв, приказок. Але особливе місце посідає історична маркована лексика, яка передає колорит та історію народу.

Історично маркована лексика – важливий складовий елемент мови, якому притаманна висока ступінь архаїчності і який пов'язаний з конкретною історичною епохою [40: 245]. Поняття «історично маркована лексика» вживається в сучасній лінгвістиці для опису елементів лексики, котрі мають певне історичне минуле і використовуються в певному історичному чи культурному контексті. Такою лексикою можуть бути архаїзми, застарілі терміни, ідіоми та інші одиниці, що перебувають на межі мовних і культурних кордонів.

В. Кононенко вказує, що «фіксація культури в поширеному тексті, дискурсі зазвичай пов'язана з вивченням національної культури світу...» [22: 234].

М. В. Бондар зазначає, що національно (або культурно) маркована лексика відображає національно-мовну картину світу окремого народу, його характерні риси, а також особливості народного господарства, географії, державного устрою, побуту, фольклору, літературних творів, усіх видів мистецтва, традицій, обрядів, звичаїв. [9: 17]

Історично маркована лексика відноситься до стилістично забарвленої лексики,

тому таку лексику ми найчастіше бачимо в навчальній та художній літературах[10: 68] Так як дана лексична група є стилістично забарвлена, така лексика передає епоху, колорит, стиль життя та побуту людей конкретної країни чи місцевості в певний часовий проміжок.

Історично маркована лексика, на думку Грицай, не має сенсу існування без нейтральної лексики, яка виступає фоном для стилістично забарвленої лексики. Виходить, що і один і інший вид лексики доповнюють один одного таким чином, що нейтральна лексика набуває стилістичного забарвлення, а маркована лексика набуває іншого змісту.

На думку Кабиш, історично маркована лексика виконує номінативну функцію, так як вживається в певних часових або ж територіальних рамках. Кабиш стверджує, що поняття маркованої лексики насправді значно ширше, аніж звикли вважати, адже несуть в собі певні ознаки часових, територіальних чи соціальних особливостей.[30: 134]

Тобто, використання історично маркованої лексики сприяє створенню хронотипу твору. А саме вживання історизмів чи архаїзмів здатне показати епоху або історичний проміжок часу під час якого відбувається та чи інша подія в творі.

Історизми, або як їх ще називає Д. Херубім – це лексичні або фразеологічні одиниці, які позначають зниклі з ужитку предмети та явища, що не мають тотожних значень в сучасній мові.

Архаїзми – це витіснені часом слова та вирази, що не перебувають у загальному вжитку і мають близькі чи тотожні значення в сучасній мові[41: 150].

До історично маркованої лексики, з іншого боку можна віднести й неологізми, адже всі вживані нами сьогодні лексичні одиниці як архаїзми або історизми, колись свого часу були неологізмами. І ті неологізми, або нові слова, які ми вживаємо сьогодні, через певний проміжок часу теж стануть історизмами чи архаїзмами.

Варто звернути особливу увагу, що описана вище маркована лексика має здатність використовуватись як маркування конкретної епохи не тільки в межах історичного роману, а й можуть слугувати окремими історичними вкрапленнями в сучасних текстах – часто як алюзії на певну епоху, події, явища, а також як натяк на певних осіб та їхній спосіб життя, побуту тощо, а також як засіб пізнання епохи загалом, так і окремих її елементів, зокрема стилів, паралелей з минулим. Часто

використовується історично маркована лексика як засіб художнього оздоблення та інтерпретації.

В умовах культурної та історичної віддаленості, у контексті сучасного перекладу історизмів та архаїзмів, історично маркована лексика є не лише виразником літературних та історичних знань, але й засобом комунікації, а також засобом передачі відповідного колориту твору [1:132]. Ми виділямо два типи вище описаної історичної віддаленості при перекладі, а саме:

- 1) твори, де архаїчна мова є наслідком давньої писемності;
- 2) твори, в яких мова архаїчна мова є стилістичним прийомом;

Твори з авторською архаїкою, наводить науковців на думку, про те, що твори першої групи «... відтворено відповідно до образного принципу: «Переклад повертає молодість історії, стираючи архаїчний пил з мови оригіналу». Лише за допомогою застосування історизмів та архаїзмів синтаксису вдається відтворити специфіку оригіналу».

Варто нагадати, що історично маркована лексика характерна саме для класичних творів, і саме такий переклад ми найчастіше можемо зустріти при перекладі «Віднесені вітром», «Гордість та упередження», «Маленькі жінки», «Джейн Ейр» та багато інших. Якщо ж перекладач осучаснює таку лексику, то читач може навіть не зрозуміти про її наявність у творі і перекручення змісту.

Відповідно до перекладацьких стратегій перекладач може обрати три варіанти перекладу:

1. Дотримання архаїзації – дотримання змісту та ідеї донести до читача конкретну епоху та місце розгортання подій. Такі твори матимуть свій особливий контекст і зберігатимуть хронотип твору.
2. Осучаснення історично маркованої лексики – що передбачає часткову або повну заміну історично маркованої лексики у творі. Таким чином твір може повністю втратити свій історичний контекст, або ж суттєво змінити ідею твору загалом.
3. Дотримання нейтральності – що може залишити текст поза часом і є на стику двох попередніх стратегій. Варто зазначити, що дана стратегія найбільш поширена серед перекладачів.

Такі ж перекладацькі стратегії історично маркованої лексики пропонує Т.

Ласінська. Ще багато науковців досліджувало тему визначення та перекладу історично маркованої лексики [21: 36]. Серед них: Н. Білоус, О. Гурська, Л. Теремінко, К. Гуменна, К. Подорожна, Н. Галь. [22: 55]

Всі дослідники дотримуються думки або щодо збереження історично маркованої лексики, або щодо її невілювання. У більшості випадків, варто зазначити, все ж таки мова йде про збереження та застосування перекладу за допомогою калькування, транскодифікації, диференціації та інше.

Розбіжності у поглядах вчених виникають й тому, що вживання архаїзмів сьогодні повністю замінилося синонімічними рядами в побуті, а вживання історизмів неможливо нічим замінити – так як історизми – не мають синонімічних рядів і не можуть бути просто викинуті з контексту.

Все ж таки в багатьох мовах світу історична маркована лексика не відрізняється сильно. Цьому сприяла культурна ідентичність народів, та як відомо, за час колонізації багато культур асимілювалося, особливо, якщо взяти до уваги сучасну Великобританію та США, або Францію та Канаду. Ми й сьогодні спостерігаємо наслідки змішання культур. Тож таким чином маємо багато спільних термінів та понять з різними народами. Переклад таких слів, по суті, полегшує роботу для перекладачів.

Загалом, всі люди отримують ту чи іншу інформацію за допомогою лексики, тобто створюються певні лексичні групи, для яких характерне розуміння тих чи інших історизмів чи архаїзмів, і навпаки, зовсім не зрозумілі для іншої культурно-лексичної групи. Тож завдання перекладача в даному питанні полягає в пошуку вирішення поставленої задачі.

Відповідно не тільки історизми та архаїзми відносяться до історично маркованої лексики. Сюди ж багато вчених відносять варваризми. Жаргонізми, екзотизми, які є частково безеквівалентними лексичними одиницями. Наприклад, О. Тупиця вважає, що саме така лексика є невід'ємною частиною маркованої лексики.

Проблема співвідношення мов, культур, етнічностей є міждисциплінарною і єдиним можливим способом її розв'язання полягає в спробі об'єднати зусилля кількох наук, у тому числі мовознавства та перекладу. Зараз розглядаються культурологічні дослідження не лише як суміжний розділ лінгвістики, але як явище без аналізу якого неможливо осягнути таємницю людини,

а також мови і тексту. І тому проблема при перекладі історично маркованої лексики виникає як необхідний феномен для розуміння вихідної культури та часу.

Слова і фрази, які використовувалися протягом віків для опису предметів і явищ, які не мають нічого спільного з сучасністю, зникають і змінюються. Але вони є пам'ятками часу й залишаються представниками певної культури, яка зберігає свою ексклюзивність у оболонці історії, що викарбовується у тому числі й в художніх творах. Великий шар застарілої лексики, включно з архаїзмами, говорить із забутого минулого, є невід'ємною частиною літератури попередніх століть, а також важливим елементом сучасної[5: 20].

Історизм та архаїзм, як представники історично маркованої лексики, виконують функцію темпоральних маркерів, які переносять читача в певний історичний період. Однак вони не завжди зрозумілі сучасному читачеві. Незрозумілими ці мовні явища є і для перекладачів. Це створює певні труднощі при здійсненні перекладацького процесу. Однак відтворення історично маркованої лексики іноземною мовою збагачує знання реципієнтів, які належать до різних лінгвокультур.

Та не завжди перекладачам вдається зберегти історичне відображення лексичних шарів, не осучаснюючи їх. Як наслідок, вони не передають «синхронність» та особливості застарілої мови іноземним читачам.

Тому вибір стратегії має вирішальне значення для художніх творів з історично маркованою лексикою. Стратегія архаїзації сприяє відтворенню образу минулої епохи.

Модернізація полягає у створенні образу сучасності як частини цілісного текстового мегаконцептуального хронотопу перекладу.

Модернізація полягає у створенні образу сучасності як частини хронотопу. Водночас «радикальна» модернізація сприяє суттєвій відмінності від оригінального тексту в момент його створення.

Поміркована модернізація, з іншого боку, стосується модернізації відносно історичного періоду.

Стратегія нейтралізації допомагає усунути часову маркованість художнього образу твору і створити «позачасовий» переклад[2: 9].

Кожна мова здатна нести сліди часу, згасати, змінюватися, залишати вітражі

віджилої епохи та відголосок прадідів. Тимчасові слова та фрази, які вказують на невідповідне теперішнє, зникають і поступаються новим предметам і явищам. Однак вони все ще передають представлення культури, яка зберігає свою ексклюзивність в історії. Хронологія викладена не лише на часовій шкалі - події, факти та імена видатних діячів кожної епохи, а також чималу кількість шарів застарілої лексики, включаючи історизми та архаїзми. Життя попередніх поколінь часто було незбагненою реальністю, але водночас невід'ємною частиною літератури минулих віків.

Останні лексикографічні дослідження характеризуються зростаючим інтересом до еволюційних питань розвитку мови та механізмів удосконалення лексичної номінації.

Особливістю, яка відрізняє мову від інших соціальних явищ, є корисність мови як засобу спілкування для суспільства. Розвиток мови шляхом прогресу безпосередньо залежить від розвитку мислення, ускладнення способу життя, форм спілкування та історичного розвитку людей як носіїв мови. Мова є носієм історичної пам'яті народу. Мова є не тільки супутником на шляху історичного розвитку, а й активною силою, від якої значною мірою залежить вибір цього шляху. Мова гарантує «часову» тяглість і безперервність життя, збереження органічного і самобутнього світогляду народної групи в процесі зміни історичних форм»[5: 35].

Незважаючи на безліч причин мовних змін, усі вони, як правило, спрямовані на підтримку мови в стані комунікативної готовності. Іншими словами, усім процесам мовної реорганізації, безумовно, «протиставляються процеси гальмування, спрямовані на зміцнення та збереження існуючих мовних засобів і запобігання виникненню радикальних змін»[18 :198].

Ш. Баллі виходить з позиції, що «мова постійно змінюється, але може функціонувати без змін»[4, с.58]. Це вважається парадоксом мови. Насправді ж «мова не функціонує без змін, а навпаки, подібно до коду, змінюється для того, щоб функціонувати як така»[7: 140].

У будь-який момент часу зміни в мові настільки тривіальні, що мовну систему можна вивчати як стабільну. Постійні зміни в мові, тобто поява нових слів і словосполучень і зникнення з мови застарілих елементів, не позбавляють словник відомої стабільності і стійкості. І не тільки тому, що завжди існує коло елементів, яке

є стабільним і не піддається змінам, але й тому, що процес введення нових слів, виразів і процес їхнього виходу з ужитку – це процеси різного ступеня. Процес втрати слова чи виразу, безумовно, довший, ніж процес набуття нової лінгвістичної одиниці. Вихід з ужитку мовної одиниці готується поступовим застаріванням, звуженням кола слів, які можуть поєднуватися з іншими словами зміною значення та стилістичних особливостей, а також поступовим переходом з категорії нормальних активних елементів до категорії сприйманих периферійних елементів [7, с. 141].

Історично (хронологічно) позначена лексика – розділені в часі лексичні та фразеологічні одиниці, що представляють мову в певний часовий період, що виражає належні йому предмети, дії, події, явища [8: 48].

Історизми та антиквізми відіграють роль часу як представники лексики з історичними позначками. Маркер, який телепортує читача в певне місце унікальної історичної доби. Однак вони є не завжди прозорими для сучасності. Ці мовні явища реципієнта можуть бути незрозумілими для перекладача, і не завжди відповідники у цільовій мові можна визначити без здійснення складного процесу перекладу. Проте повторна поява історичної маркерної лексики збагачує історичні та культурні знання різних народів [8: 49].

1.2. Проблема відтворення історично маркованої лексики у перекладі

Значимість теми відтворення історично маркованої лексики під час перекладу зумовлюється передусім потребою збереження культурно-історичної спадщини в текстах, а також впливом на читацьке сприйняття та трактування текстів. Зокрема, це стосується художньої літератури, де автор вживає історичну лексику для передачі автентичного образу та атмосфери твору.

Проблема перекладу історично маркованої лексики не є новиною лінгвістики чи загального перекладознавства. У працях ранніх перекладацьких дослідників наголошувалося на труднощах при передачі мовних особливостей різних історичних епох. Втім, з розвитком лінгвістики та збільшенням обсягу художньої літератури, насамперед тієї, що використовує водночас історичні сюжетні лінії та архаїчну мову, ця проблема набула ще більшої актуальності.

Поняття історично маркованої лексики об'єднує слова та словосполучення, втрачені з обігу сучасною мовою, але такі, що набули певних специфічних ознак саме

на конкретному історичному проміжку часу.

Проблеми можуть виникати внаслідок мінливих значень слів протягом всієї історії, а також внаслідок відмінності в культурних асоціаціях [11:57]. Контекст та автентичність мають велике значення при перекладі історично маркованої лексики. Тобто, в контексті може бути вжите слово «перо», і якщо перекладач так і хоче залишити це слово, щоб передати історичний підтекст давнини, а якщо перекладач прагне осучаснити твір, то може замінити слово «перо» на «ручка», адже і те, і інше є предметом за допомогою якого ми можемо щось написати.

Водночас складним і актуальним завданням стає відтворення історично маркованої лексики в перекладі, оскільки воно включає в себе не стільки суто мовленнєві складнощі, скільки вимагає враховувати культурний контекст, специфіку культури та історичне середовище, в якому відбувається процес створення тексту перекладу. [3: 273]

Історично маркована лексика дуже часто не має прямого еквіваленту серед сучасної мови, що може призвести до втрати семантичних відтінків та нюансів. При роботі над історичним матеріалом перекладач зобов'язаний подбати про відтворення виразності та колориту художнього стилю твору. Наприклад, якщо перекладач відтворює середньовічну Англію, то повинен дотримуватися строгого готичного стилю, без зайвої експресії, використовуючи архаїчну лексику; якщо ж йде опис США в 60-х роках ХХ століття, то навпаки перекладач має передати колорит, сленгову лексику, історизми, які характерні для того часу.

Лексика, яка в сучасному вжитку вважається застарілою або архаїчною, може створювати труднощі при перекладі. Важливо підібрати аналог, який не тільки передасть зміст, але й відобразить історичний характер виразу. Тому перед викладачем постає трудність передачі контексту та збереження головної ідеї твору.

Історична лексика несе в собі особливий стиль і атмосферу певного історичного періоду. Перекладач повинен відтворити цей самий стиль, щоб передати читачеві враження від оригіналу. Наприклад. Перекладаючи «Віднесені вітром», перекладач повинен передати відчуття жителя Конфедерації, читач, при відтворенні перекладу повинен уявити, що він є житель Тари, дикий, вільний, як коні в його господарстві, широкий, я поля, якими він володарює, теплий, як вітер Атланти. Тож в даному творі може бути велика кількість історично маркованої лексики.

Терміни та вирази, які є історично маркованими в одній культурі, можуть не мати аналогів в інших. Перекладач повинен знайти компроміс, який буде зрозумілим і прийнятним для читачів іншої культури. Наприклад, перекладаючи твори з китайської на англійську і навпаки. Перекладач має врахувати, що велика кількість історично маркованої лексики не відома в тій культурі, мовою якого здійснюється переклад.

Деякі історичні терміни можуть мати інший сучасний відгук або асоціацію, що може змінити їхнє значення. Перекладач повинен врахувати цей сучасний контекст при виборі еквівалентів. Сюди ж можна віднести вже вище описаний приклад «пера і ручки».

Різні групи читачів можуть мати різний рівень знань з історії та культури. Перекладач повинен враховувати це при виборі термінів, щоб забезпечити зрозумілість для різних аудиторій. Наприклад, орієнтуючись на переклад для країн третього світу, де освіта не на найвищому рівні, перекладач має враховувати, що людям, які проживають в таких країнах потрібно підбирати більш простіші відповідники. Або ж, при перекладі художньої літератури, що розрахована для дітей шкільного віку, перекладачу потрібно теж врахувати, що діти певної вікової групи можуть ще не володіти настільки широким діапазоном лексики.

Неправильне розуміння історичного контексту може призвести до неточного перекладу історично маркованої лексики. Перекладач повинен мати глибокі знання історії та культури, пов'язані з текстом. Саме для цього й існують курси підвищення кваліфікації, та базові дисципліни при вступі у вищий навчальний заклад. Адже, будь-яка наука, якщо глибоко задуматися, починається з історії, а там де історія – там і культура[4 : 230].

Важливо зберегти автентичність історичної лексики, щоб читач відчував зв'язок з конкретним часом і подіями. Тому якщо перекладач відтворює твір про епоху лицарства, то варто подумати над дотриманням лексики, яка характерна саме цьому історичному періоду [5: 218] Наприклад, такі слова як: «лорд», «міледі», «зброєносець» можуть занурити читача абсолютно в епоху та передати тогочасні настрої, а також покращити знання не тільки культури, а й історичного періоду в цілому.

В історичних текстах можуть зустрічатися формальні вирази, які в сучасній

мові можуть бути сприйняті як застарілі. Перекладач повинен вирішити, наскільки відтворити формальний характер чи йти на зустріч сучасній «інформальній» мові. Повертаючись до прикладу опису середньовічної Англії або ж Франції варто все ж не відхилятися від дотримання формальної лексики, наскільки б складною вона не виявилася для читача. При описі 50-80-х років ХХ століття вже можна використати більш осучаснену лексику.

Деякі історичні тексти можуть містити архаїчності та діалектизми, які в сучасній мові мають обмежене вживання. Перекладач повинен зберегти або адаптувати ці елементи для відтворення автентичності тексту. Наприклад, в попередньо згаданій Англії, а саме в Уельсі, в часи середньовіччя, ба й досі, поширені діалектизми, що характерні лише для цього регіону. Тож перекладач має непросту задачу введення таких діалектизмів в розуміння майбутніх читачів.

Перекладач повинен розуміти, як сучасна аудиторія сприймає історичні терміни та вирази. Потрібно забезпечити такий переклад, який буде зрозумілий та цікавий читачеві. Враховуючи широкий синонімічний ряд архаїзмів перекладач може інтерпретувати те чи інше слово в цікавішому контексті, наприклад, з метою зацікавити своїх читачів. Гарним прикладом в даному контексті може послужити переклад одного з найвідомішого твору сучасності «Гаррі Потер», а саме переклад заклинань, або ж назв рослин (фітонімів). Якщо взяти оригінал та переклад можна побачити, як перекладач варіює між варіантами перекладу, так, щоб, наприклад, читаючи, людина сама намагалася в назві, закодованій у заклинанні чи назві рослини, відгадати наперед, що це за термін і що він означає.

Здебільшого, перекладач повинен активно користуватися додатковими джерелами, такими як словники давньоанглійської мови чи етимологічні словники, для визначення історичних відтінків слів та виразів. Оскільки історичні терміни можуть мати різні тлумачення в різних контекстах, важливо правильно їх тлумачити та вибирати адекватні еквіваленти.

Деякі терміни можуть бути антропоцентричними та стосуватися тільки певних історичних періодів чи подій. Перекладач повинен уникати введення антропоцентризму та стежити за тим, щоб вони відображали історичний контекст, а не сучасні уявлення.

Загальною метою ж є створення перекладу, який не лише точно відтворює

значення та стиль оригіналу, але й зберігає його історичний контекст та виражає атмосферу часу, в якому був створений оригінальний текст.

Читаючи в оригіналі твори із застарілою лексикою, носій мови сприймає її як незвичні, «несинхронні слова», що містять інформацію про певний історичний період [11: 39]. Але не завжди перекладач може зберегти історичне лексичне позначення, не : модернізуючи його, і таким чином передати іноземному читачеві відчуття «несинхронізації» і особливості застарілих слів.

Варто зазначити, що той факт, що лексичні зміни є постійними і безперервними, не означає, що ступінь змін варіюється в різні періоди розвитку мови. Поступова еволюція лексики, за відповідних умов і в певні історичні моменти, призводить до її значних трансформацій[9: 89].

Втрата слова або певного значення є результатом тривалого процесу архаїзації відповідних мовних фактів.

Застарілі слова, які є результатом архаїзації певної лексичної категорії, не одразу виходять з ужитку. Спочатку ці слова та їхні окремі значення переходять з активного словника до пасивного, а через тривалий період часу, коли вони рідко вживаються у спілкуванні, поступово забуваються носіями мови[9: 90].

Цей процес не є простим. У деяких випадках застарілі слова повертаються до активного словника. Так сталося, наприклад, зі словом гривня.

Пасивний словник живої мови – це відкрита система, з необмеженою кількістю одиниць. Межа між активним і пасивним словником є рухомою. Ця рухливість і здатність мови до змін дозволяє їй виконувати складні та різноманітні функції, сприяючи більш точному відображенню реальних явищ, які поступово реконструюються разом з реконструкцією суспільства, яке обслуговує мова[9: 91].

Застарілі мови являють собою складну і багаторівневу підсистему. Вони неоднорідні і різноманітні за причинами виникнення архаїзмів, ступенем застарілості, можливостями і характером використання.

Залежно від ступеня застарілості їх можна розділити на дві основні групи. Першу групу складають лексеми, які повністю вийшли з активного лексичного складу мови і лише зрідка вживаються у вигляді спеціальних лексичних вставок. До другої групи належать лексичні одиниці, які частково відомі сучасним носіям мови, але є частиною пасивного словника і використовуються з певними стилістичними цілями.

І навпаки, слова, які перейшли до пасивного словника відносно недавно, можуть бути забутими і випасти з нього. Крім різного ступеня своєї архаїчності, застарілі слова також відрізняються за причиною їхнього переходу до застарілої лексики, тобто причиною їхньої архаїзації[14: 36].

Оновлення словникового складу писемної мови іноді можна пояснити «випадковими змінами в складі носіїв мови, змінами в діалектах і змінами в соціальній базі»[14: 37]. Соціальні чинники – це вплив нових явищ, речей або нових поглядів на певні явища. У багатьох випадках назви, пов'язані зі старою ідеологією, методами, організаціями та посадовими особами старої політичної системи, потребують заміни новими словами, які відображають нову ідеологію, нову політичну систему. Зовнішні чинники лексичного розвитку, безумовно, залежать від історичного, соціального та економічного розвитку суспільства, зміну суспільних настроїв, розвитку матеріальної та духовної культури, а також зміну мовних уподобань і звичках носіїв мови.

Однак, незважаючи на залежність мови від законів історичного руху, «мова як специфічне мовне явище має свої внутрішні закони розвитку. Внутрішні закони мови – це її динаміка, її кількісні та якісні зміни, закони переходу з однієї якості в іншу»[8: 129].

Незаперечним є той факт, що лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники, які впливають на розвиток і зміну словника, діють в унісон, а не окремо. Зміни в значенні слів, які можна розглядати як результат розвитку самої мови, завжди пов'язані із суспільними потребами та мовними уподобаннями носіїв мови. Зовнішні та внутрішні чинники розвитку української лексики постійно взаємодіють. Зовнішні умови часто є лише поштовхом до лексичних змін, а механізм лексичних змін визначається дією внутрішньо системних зв'язків між лексичними одиницями. Слід, однак, зазначити, що виявити причини виникнення архаїзмів дуже складно, і їх треба визначати на рівні окремого слова або групи слів. Аналізуючи причини застарівання застарілих слів, багато мовознавці ввідносять першу категорію до історизму, а другу – до архаїзму (М. Жовтобрюх, М. Фоміна, М. Шанський, Б. Кулик).

1.3. Особливості художнього дискурсу та специфіка його перекладу

Незаперечним є той факт, що лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники, які впливають на розвиток і зміну словника, діють в унісон, а не окремо. Зміни в

значенні слів, які можна розглядати як результат розвитку самої мови, завжди пов'язані із суспільними потребами та мовними уподобаннями носіїв мови. Зовнішні та внутрішні чинники розвитку української лексики постійно взаємодіють. Зовнішні умови часто є лише поштовхом до лексичних змін, а механізм лексичних змін визначається дією внутрішньо системних зв'язків між лексичними одиницями. Слід, однак, зазначити, що виявити причини виникнення архаїзмів дуже складно, і їх треба визначати на рівні окремого слова або групи слів. Аналізуючи причини застарівання застарілих слів, багато мовознавці ввідносять першу категорію до історизму, а другу – до архаїзму (М. Жовтобрюх, М. Фоміна, М. Шанський, Б. Кулик).

Як виразник спорідненого поняття історизм вживається передусім у номінативній функції. Коли йдеться про історію, доводиться або давати громіздкий і не завжди точний опис зниклої реальності, або позначати її власним іменником історизм[12: 80].

Історизм характеризується співвідношенням двох часових планів в історії носія мови (теперішнього і попереднього сьогодення).

Історизми – це лексичні одиниці, які перейшли з хронологічно нейтрального лексичного розряду в хронологічно маркований лексичний розряд, є єдиними назвами зниклих понять та об'єктів і виконують у мові номінативну функцію[12: 81].

Спостереження за семантичною структурою історизмів показує, що це можуть бути слова, які повністю вийшли з ужитку як лексичні одиниці (царизм, земський), або це може бути ще одне значення багатозначного слова, пов'язаного з іншими значеннями.

Перша група історизмів – це лексичні історизми. Це слова, які позначають предмети та явища різних історичних епох і не використовуються в сучасній мові для позначення нових реалій. У багатьох випадках застарівають однозначні слова, що характеризуються єдністю значення. Прикладами є древляни тагалера. Однозначні історизми – це переважно терміни в історії та фольклорі: записка, візир; в економіці та праві: пітан, вілла; у військовій термінології: шолом, кольчуга тощо.

Другий тип історизму – семантичний. Вони характеризуються тим, що одне із значень слова в сучасному вжитку було втрачено внаслідок зникнення реалії, яку воно відображає.

Архаїзм – це поняття, пов'язане з мовною спільнотою, але характеризується

ізолюваністю своїх фонологічних, морфологічних, словотвірних, лексичних і семантичних форм від тла сучасної мовної системи: внаслідок цього значення слово «архаїчний» виділяється у своїй семантичній структурі, з одного боку, на мовній лексичній периферії, а з іншого – на периферії відповідного гнізда синонімів лексичної структури, що надає йому експресивних конотацій у мові та виразних стилістичних функцій у тексті[15 : 50].

Як пасивні лексичні елементи, архаїзми та історизми виявляються помітною категорією завдяки своїй часовій ізолюваності. Висока архаїчна забарвленість, експресивність і притаманна їм темпоральність вирізняють застарілі слова з-поміж інших стилістичних категорій і роблять їх цінним засобом опису дійсності. Через те, що вони рідко вживаються в мові, архаїчні та історичні слова є яскравими та самобутніми, контрастуючи з іншою загальноновживаною лексикою.

Архаїзм у літературній мові займає більш стилістичну позицію, ніж історизм. Це пов'язано з тим, що на тлі нейтральних синонімів їхня незвичність та експресивність є більш помітною, а стилістичний вибір переважно залишається за архаїзмами[14 : 260].

Поява нових значень дозволяє застарілим словам набувати нового емоційного, функціонального та стилістичного забарвлення. Вживаність застарілого слова визначається його експресивною силою. Їх нечасте вживання надає мові рідкості та експресивності. Основною причиною використання письменниками застарілих слів є здатність цих слів набувати стилістичного забарвлення в розмовному контексті, а в деяких випадках поєднуватися з нейтральною лексикою іншого функціонального стилю. Це спричиняє певні стилістичні ефекти, оскільки стилістичне забарвлення в синтаксичному сенсі не збігається зі стилістичним забарвленням у парадигматичному сенсі. У таких випадках використання архаїчної лексики з метафоричним переосмисленням допомагає реалізувати такі риси художнього стилю, як образність та емоційність.

Історично маркована лексика неодноразово ставала предметом дослідження вчених. Її вивчали О. Огуй, А. Науменко, Р. Зорівчак, Н. Білоус, О. Гурська, Т. Кияк, Л. Теремінко, К. Кіяниця, Т. Андрієнко, І. Бойко, О. Лісовик, К. Подсевак, О. Коваленко, К. Подорожна та ін[3 : 140].

Історично маркована лексика та її представники найчастіше присутні в

історичних романах і вважаються «транспортним засобом творення», «хронотопами творів»[10 : 25].

Архаїзм - це слова і вирази, придушені часом (відсутність граматичних, синтаксичних, фонетичних та морфологічних особливостей) зазвичай використовуються та мають подібні або ідентичні значення у сучасній мові[11: 60].

Незважаючи на те, що історизми і архаїзми належать до різних типів лексичних і фразеологічних одиниць і мають дещо спільне. Символіки, що містять: «спеціальну стилістичну ознаку фонового годинника оповідання, периферійні розташування у словниках, функціональні обмеження, зумовлені певними мовними стилями», нечасто використовуються [10 : 7].

Значення історизму включає два типи конотацій: історична лінгвістика («пов'язана зі звичайним вживанням») та історико-культурний (суміж з культурою конкретного суспільства) [11 : 13]. Але його не можна використовувати лише для позначення певної епохи. В історичній літературі він також відіграє іншу роль.

Історичне вкраплення у сучасних текстах - часто як посилання на певний період, подію чи явище. Також, як натяк на певних людей та їх методи життя, повсякденність і стиль, схожість із минулим[14 : 27]. Враховуючи історичну дистанцію, історизм тощо, архаїзм слугуватиме не лише «засобом» при перекладі, створювати не лише «літературні та історичні знання». Тільки використання історизмів та архаїчність синтаксису допомагає зберегти своєрідність. Годинна відстань - велика перешкода для розуміння лексики, що склалася під впливом історії носіями мови, а також іноземцями; реципієнтам, до яких при читанні найстаріших творів додається просторова та культурна дистанція[14 : 35].

Переклад художнього дискурсу – це творчий процес, що вимагає глибокого розуміння як літературної, так і культурної специфіки оригіналу [6 : 207]. Перекладач повинен бути чутливим до нюансів тексту та здатним зберегти його автентичний характер у новій мові. Художній дискурс є унікальним і відмінним від наукового чи офіційного [6 : 208]. Він має свої особливості, які важливо враховувати при його перекладі.

Перша особливість дискурсу спрямована на емоційне враження та естетичні переживання. Перекладач повинен не лише передати сенсове значення слів, а й

зберегти естетичний вимір оригіналу. Тобто, якщо передається естетика балу в творі «Гордість та упередження», то перекладачу варто застосувати відповідну етичну лексику.

Наступна особливість полягає в тому, що художня мова часто використовує образи та метафори для вираження почуттів та ідей. Переклад образів може бути складним завданням, оскільки вимагає вибору аналогів, які не тільки передають сенс, але й зберігають відчуття та виразність оригіналу. Переклад метафор є в загальному зрозумілим і для читачів, так як багато метафор складається з історично маркованої лексики.

Наступна особливість - присутність у художньому тексті багатослівності та підтексту, які може бути непросто передати в іншій мові. Важливо враховувати можливі різні тлумачення та зберігати загадковість тексту.

Кожен автор має свій стиль, що може бути важко відтворити в іншій мові. Ритмічність та звучання тексту також є важливими елементами художнього дискурсу, які треба зберегти у перекладі. В залежності від стилю автора для перекладача є складні та прості переклади. Наприклад, твір в якому наявне діалогічне мовлення є складнішим від монологічного, адже перед перекладачем постає питання передачі емоцій та настроїв героїв, чії репліки перекладаються. Загалом, у художній прозі персонажі мають свій унікальний спосіб виразу та мовлення. Важливо зберегти індивідуальні риси персонажів та автентичність діалогів. Використання іронії та гумору у художньому тексті може бути важливим для передачі авторського ставлення. Перекладач повинен визначити, як найкраще виразити ці елементи в іншій мові без втрати смислу та настрою.

Різні літературні жанри вимагають різного стилю та підходу до перекладу. Наприклад, поетичний стиль може вимагати більшої уваги до ритму та образів, ніж прозовий текст.

Наступною особливістю є те, що художні тексти можуть містити різні діалекти та мовні реєстри, як вже зазначалося в попередньому розділі, які відображають соціокультурний контекст. В перекладі важливо враховувати ці відмінності та знаходити адекватні еквіваленти.

Специфіка художнього дискурсу може виявитися в особливому використанні лексики та виразів. Перекладач повинен вибирати слова, що відтворюють не лише лексичний склад, а й стильові особливості тексту.

Специфіка художнього дискурсу часто проявляється в особливостях структури та композиції тексту. Наприклад, паралельні конструкції, повтори чи непередбачувані зміни тем можуть впливати на спосіб сприйняття тексту. Перекладач повинен зберегти ці елементи, забезпечуючи логічну та естетичну цілісність.

Літературний текст може викликати різні асоціації та викликати різні емоції. Перекладач повинен бути чутливим до цих аспектів та прагнути відтворити не лише слова, а й емоційний вплив, який вони несуть. Часто, для цього перекладач ознайомлюється з аналізом характеристики емоційних станів головних героїв.

Художні тексти часто використовують романтику та символіку для створення атмосфери та підкреслення ідей. Перекладач повинен виявити та передати ці романтичні аспекти, забезпечуючи збереження символічного навантаження. Так, наприклад, при перекладі всім відомої «Ромео та Джульєтти», важливо відтворити не тільки емоційну трагедію двох закоханих душ, а й передати загальну атмосферу трагедії твору.

Оригінальний текст може мати свій особливий тон та голос, які важливо відтворити у перекладі. Чи це буде підтримка авторського голосу чи адаптація до специфіки нової мови, вирішення цього питання впливає на сприйняття тексту. Особливо, якщо твір ведеться від першої особи.

Художні тексти часто містять внутрішні та зовнішні посилання на інші літературні чи культурні твори. Перекладач повинен розуміти ці посилання та вміти їх правильно інтерпрувати під час перекладу. Так, наприклад, при читанні твору «Маленькі жінки», можна не раз натрапити на посилання на інші джерела, який перекладач вміло вписав у твір, що є досить гармонічним.

Науковий інтелект базується на дослідженнях історично сформованої лексики (О. Коваленко) та її функцій перекладу з резюме «Історична дистанція» для перекладу та важливість збереження оригінальної специфіки.

При цьому замальовується перелік стратегій перекладу (Т. Андрієнко) та методів дослідження та технік перекладу історизмів та архаїзмів (Л. Теремінко, Н. Білоус, Т. Ласінська, О. Груска, К. Гуменна) набули широкого розповсюдження[3:

144].

Читання перекладу роману, в якому перекладач схвалив стратегію модернізації, читач не завжди сумнівається в існуванні оригіналу застарілої лексики, що характерна для перекладу багатьох класичних творів [19 : 50].

Тому дуже важливим є вибір стратегії перекладу історично віддалених творів. Якщо стратегії архівування сприяють відтворенню зображень, подальша модернізація минулих віків «полягає у створенні образу сучасності як частини хронотопу».

Сьогодні існує безліч способів перекладу історизмів та архаїзмів. Т.Ласінська називає їх старінням, витягуванням, вирівнюванням та модернізацією [12 : 38]. О. Грусська, Н. Беєрус, Л. Теремінко обирають транскрипцію та транслітерацію для перекладу, відстежують семантику тексту, принципи словотвору, описового перекладу та заміни роду. Споконвічну архаїку треба завжди зберігати, К. Гуменна наголошує на необхідності використання перекладачами стилістично забарвленої іншої лексики.

«Покладаючись на компенсацію на всіх рівнях, текст, у якому використовуються мовні елементи, виконують ті ж чи подібні стилістичні функції, що й первісний архаїзм» [16 : 41].

Переклад історичних текстів зі стилістично маркованою лексикою вимагає тимчасової відповідності без використання «вживаних» виразів, «як кіт з собакою» [23, с. 90], уникання «своєчасного старіння та культурної несумісності» призводить до стилістичних відмінностей.

При цьому перекладач повинен враховувати як особливості відтворення мови (архаїзми, історизми), колорит і стиль твору, так і соціальну реальність далекої епохи, годину, статус мови, що відображає «специфіку часу оригінального твору» [24: 54].

Якщо врахувати, що перекладачі часто використовують стратегію модернізації, то підбір синоніма, один із популярних способів перекладу старожитностей неможливий для історизму відсутністю синонімічного ряду.

Вибір застарілих ситуативних, історичних чи архаїчних партнерів мови реципієнта, що еквівалентна архаїзму, вимагає додаткових базових знань з орієнтуванням на часовий розрив. Відсутність певних концепцій у різних культурах, спричинених відсутністю історичного та культурного збігу, не завжди допускається при перекладі

фонетичних історизмів, оскільки вони залишатимуться незрозумілими для реципієнта. Це призведе до збитків на рівні культурної значущості, якщо тільки повторення або часте використання не спонукає читача до сприйняття цього як щось відоме[48 : 75]. І навпаки, семантичний збіг історизмів різних лінгвокультур фіксує наявність подібності якоїсь історичної події чи культурної близькості. У цьому випадку підвищується ймовірність кращого розуміння тексту. Якщо мова йде не про історичний роман, а про історизм як ізольований зміст у тексті (символ, дослідження минулого), перекладач усвідомлює, що це не завжди можливо історична симетричність такого чергування.

Незважаючи на втрату стилю та уваги багато тлумачень залежно від перекладацького рішення, пріоритетом у перекладі є симетричність змісту та відсутність лексичних застаріlostей. Це пов'язано не тільки з тим, що зміни мовної реальності вимагають історичного факту сумління перекладача, але й у неможливості досягти історичної симетрії на рівні. Тому важливим для перекладу історизмів є вибір перекладачем стратегії перекладу, що усуває годинну та культурну несумісність, допомагаючи уникнути стилістичних відмінностей. Перевага надається археології. Модернізація і нейтралізація можуть сприяти семантичній симетрії тексту перекладу та тексту оригіналу, але призводять до втрати історичного значення[2, с. 18].

При перекладі важливо враховувати колорит твору. Підбір словарного документа має на увазі бажане введення в текстове полотно перекладенну лексику відповідних періодів. Для відтворення лексики з історичними відбитками пропонуються такі способи перекладу: транскрипція (поєднання побажань з коментарем), експланація(недолік - втрата історичної довідки), калькування, конкретизація, генералізація, стилізація та креація із натяком на застарілу лексику. Ефективно розглядаємо дислокацію (перенесення стилістичного окрасу на інші мовні явища)[2 : 18].

Термін «трансформація» в перекладознавстві використовується для того, щоб показати взаємозв'язок між виразами вихідної та цільової мови, заміну в процесі перекладу однієї форми вираження іншою, заміну, яку ми образно називаємо конверсією або трансформацією[5 : 10]. Таким чином, операції, описані нижче (трансформації перекладу), є по суті міжмовними, що означають «повторне

вираження». Основна мета перекладу – досягнення адекватності. Основне завдання перекладача при досягненні цього полягає в тому, щоб уміло здійснювати різноманітні перекладацькі трансформації, щоб текст перекладу якомога точніше передавав всю інформацію, що міститься в оригінальному тексті, з дотриманням відповідних норм мови перекладу[2: 75].

Перетворення з однієї мови на іншу вимагає використання різноманітних перетворень. У перекладі художньої літератури використовуються всі види трансформацій (експлікація, лексичні доповнення, перестановки, граматичні заміни, фрагментація та інтеграція речень, семантичний розвиток, звуження, узагальнення, компенсація тощо), однак вибір тих чи інших способів безпосередньо залежить на обрану перекладачем стратегію чи модель перекладу[1: 44 - 45].

Висновки до розділу 1:

У цьому розділі дослідження було спрямоване на визначення ключових аспектів історично маркованої лексики, виявлення проблем, які виникають при її перекладі, та розгляд специфіки художнього дискурсу та особливостей його перекладу.

В процесі дослідження було визначено, що історично маркована лексика – це лексичні одиниці, які втратили актуальність у сучасній мові, але зберігають свою історичну вагу та використовуються у літературних або художніх текстах для створення атмосфери чи вираження певних концепцій.[7, с. 230]Також ми дали визначення таким термінам, як історизми та архаїзми, про що більш детально будемо говорити в другому розділі.

Аналіз показав, що в процесі перекладу історично маркованої лексики виникають численні труднощі. Проблеми включають вибір адекватних еквівалентів, збереження історичного контексту, а також врахування відтінків семантики та конотацій. Також ми зазначили про безеквівалентну лексику, питання якої теж підіймалося в даному розділі. Окрім того, ми виділили низку вчених, які досліджували питання культурно маркованої або ж історично маркованої лексики.

Під час аналізу художнього дискурсу було встановлено, що він характеризується естетичністю, образністю, метафоричністю та використанням мовних засобів для враження читача. Переклад художнього тексту потребує не лише точності, але й збереження автентичного виразу та стильових особливостей.

В даному розділі наше дослідження вказує на важливість ретельного аналізу та врахування особливостей історично маркованої лексики у лінгвістичному контексті, а також розуміння та врахування особливостей художнього дискурсу під час перекладу. Ми зазначили, що процес відтворення історично маркованої лексики в іншій мові вимагає від перекладача глибокого розуміння не лише лексичного значення, а й контексту, в якому ці слова використовуються.

РОЗДІЛ 2.

ТИПОЛОГІЯ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНАХ ДЖОРДЖЕТ ГЕСР

2.1 Історизми та архаїзми як засоби створення хронотопу твору

Історизми – це, як вже зазначалося в першому розділі, слова чи вирази, що є характерними для певного історичного періоду і можуть викликати асоціації з тією епохою чи конкретним місцем. Історизми можуть надати тексту вірогідності, адже вони відображають мовленнєві особливості конкретної епохи. Варто нагадати, що історизми не мають синонімічного ряду і є по-суті унікальними.

Архаїзми – це, в свою чергу, застарілі слова або форми мовлення, які втратили актуальність, але можуть використовуватися для досягнення певного стилістичного ефекту певного історичного чи культурного контексту, вкладаючи твір у певний час та простір.

Створення хронотопу за допомогою історизмів і архаїзмів дозволяє поглибити історичний та культурний контекст, що може бути ключовим для розуміння сюжету. Вони сприяють аутентичності та достовірності, особливо у творах, які розгортаються в минулому. Історизми і архаїзми допомагають читачеві зануритися в певний історичний період, пережити ті аспекти життя та мовлення того часу; вони можуть використовуватися для створення іронії чи гумористичного контрасту між старим і новим.

Перекладач повинен вибирати еквіваленти, які передають не лише лексичне значення, але й асоціації, пов'язані з історичним контекстом. Важливо уникати анахронізмів, які можуть порушити аутентичність.

У творах, наприклад, Вільяма Шекспіра, історизми і архаїзми створюють унікальний стиль та відтінки сенсу.

Використання історизмів та архаїзмів утворює не лише лінгвістичний, але й культурний код тексту, розширюючи можливості художнього вираження та глибину сприйняття читачем. Вони є потужними інструментами для творення хронотопу та поглиблення смислового наповнення художнього твору.

Деякі сучасні автори та перекладачі використовують історизми та архаїзми для створення оригінального стилю або розгортання альтернативної історії.

Історизми та архаїзми виступають не лише як мовні засоби, але й як ключові елементи творення хронотопу, збагачуючи літературний текст шармом та контекстом минулого. Вправний вибір і вдалий переклад цих мовних структур можуть суттєво вплинути на сприйняття та інтерпретацію твору читачем.

На рівні речення найпоширенішими трансформаціями, які здійснює кожен перекладач, є 1) пропуск, 2) додавання, 3) транспозиція, 4) зміна граматичних форм, 5) компенсація втрати, 6) конкретизація, 7) узагальнення, 8) антонімічний переклад, 9) розширення значення, 10) метонімічний переклад, 11) інтеграція речення та 12) фрагментація речення[8: 20].

Ці перетворення викликані відмінностями в граматиці та словнику вихідної мови і мови перекладу. Щоб уникнути неадекватного дослівного перекладу (граматичного «буквального перекладу»), необхідно застосовувати перекладацькі граматичні трансформації. В результаті дослівний переклад адаптується до стандартів мови перекладу і стає адекватним. Під граматичною трансформацією мається на увазі зміна граматичних характеристик слова, словосполучення або речення в перекладі[7: 16].

Вони розрізняють кілька граматичних трансформацій: транспозицію або перестановку, заміну або підстановку, додавання, виключення, комплексну трансформацію, узагальнення, інтегральну трансформацію тощо. Нижче наведено деякі їх приклади. Перестановка — це граматичний перехід, унаслідок якого змінюється порядок слів у словосполученні чи реченні[3: 11-12].

- Пропуск
- Додавання
- Транспозиція. Транспонування передбачає зміну порядку слів у цільовому тексті порівняно з вихідним текстом
- Зміна граматичних форм
- Компенсація втрати сенсу передбачає додавання або підсилення ЦТ в одному місці, щоб компенсувати щось, що не було перекладено в іншому місці ВТ
- Конкретизація використовується, коли щось у ЦТ зазвичай виражається за допомогою понять із вузьким значенням або коли збереження оригінальних понять із ширшим значенням призведе до незручного перекладу
- Узагальнення використовується, коли щось у ЦТ зазвичай виражається за

допомогою понять із ширшим значенням або коли збереження оригінальних понять із вузким значенням призведе до незручного перекладу

- Антонімічний переклад передбачає переклад фрази або речення, що містить заперечення, за допомогою фрази чи речення, які не містять заперечення, або навпаки: я не думаю, що ви маєте рацію. - Я думаю, що ви не праві
- Розширення значення або розвиток сенсу передбачає переклад причини через її наслідок або навпаки
- Метонімічний переклад. Метонімічний переклад подібний до розширення значення[15: 36]

Трансформація — будь-яка зміна вихідного тексту на синтаксичному рівні під час перекладу[22: 32].

Ми дослідили вживання історизмів у творі “The black moth” («Чорний метелик») Джорджетт Геєр, і виявили найбільш поширений історизм “*to-morrow*”, що в перекладі означає «завтра» і являється саме історизмом, так як дане слово було поширене у використанні приблизно до 1950-х років і надає твору своєї неповторності. Нижче наводимо приклади:

“*To-morrow, sir?*” – «Завтра сер?»»

“*Maybe ye have not. We shall see to-morrow.*” – «Може, й ні. Побачимо завтра.»»

“*What do ye mean by to-morrow, sir?*” *ventured Carstares uneasily.*” – «Що ви маєте на увазі під «завтра», сер?» - неспокійно запитав Карстарес.»

Загалом даний історизм ми зустрічаємо 23 рази.

В проаналізованому нами творі “The black moth” ми зустрічаємо лексичний архаїзм “*megrims*”, що наразі вже не вживається і повністю замінено виразом “*blind headache*”, що в перекладі означає «мігрень». В даному творі ми бачимо два випадки вживання даного архаїзму:

“*Oh, Lavinia, you must get the better of the semegrims of yours, for there is nought that sicken saman sooner, believe me.*” – «О, Лавіно, ти мусиш покінчити з цими своїми мігреньями, бо ніщо так швидко не виснажує людину, як це, повір мені...»

“*She had sickened him by her megrims, as Tracy had prophesied she would!*” – «Вона заразила його своїми мігреньями, як і пророкував Трейсі.»

Далі ми зустрічаємо лексичний архаїзм “*woe*”, який наразі не використовується і повністю замінений словом “*sorrow*”, що в перекладі означає «горе». Даний архаїзм

у творі зустрічається двічі:

“*Woe betide you unless you bring me penand paper, Miss Betty!*” – «Горе вам, якщо ви не принесете мені ручку і папір, міс Бетті!»

“*For a moment she forgot her woes and clapped as heartily as anyone, laughing as gaily.*” – «На мить вона забула про своє горе і плескала в долоні так само щиро, як і всі, і сміялася так само весело.»

Архаїзм "*thou art*" представляє собою староанглійський вираз, який вживався для вираження форми другої особи однини в давньоанглійській мові. У сучасній англійській мові цей вираз вже вимер, і використовується лише в літературних або поетичних текстах для створення атмосфери архаїчності чи додавання стилізованого ефекту. Ми знайшли наступні приклади:

“*But thou—**thou art** glad, little ingrate!*”[44: 55]– «А ти – *ти*радієш, малий невдячний!»

“*But~~thou~~—**thou art** French, little cabbage!*”[44: 110] – «Але *ти* ж французенка, капусточка.»

Архаїзм "*betwixt*" є застарілим виразом, який використовується для позначення просторового або часового положення, схрещення або розташування між двома об'єктами, місцями чи моментами в часі. Ми знайшли наступні приклади:

“*The wound was bleeding very slightly, and they bound it deftly **betwixt** them, with their united handkerchiefs and a napkin seized from the table.*” [43:45] – «Рана кровоточила дуже слабо, і вони спритно перев'язали її *між собою* своїми спільними носовичками і серветкою, схопленою зі столу.»

“*There's nought to be said **betwixt** us two, Dick.*” [moth] – «*Між* нами нічого не може бути, Діку.»

“*It is a race **betwixt** you, then?*”[44: 18] – «Виходить, ви змагаєтесь *між собою*?»

Вже в пролозі до книги “Theblackmoth” ми зустрічаємо семантичний архаїзм “*fair*”, який вже не використовується у своєму раніше постійному значенні «гарний», або ж, як у нашому прикладі «*прекрасний*»:

“... *butitseemsthatthe**Fair**LadyhasaBrother, who, findingMeEnamoured, threwdowntheGauntlet.*” – «... але, здається, у *Прекрасної* Дами є Брат, який, побачивши Мене Закоханим, кинув рукавичку.»

“*Richard espoused the **fair** Lady Lavinia and brought her to live at the great house,*

strangely for lorn now without Lord John's magnetic presence...” – «Річард одружився з прекрасною леді Лавінією і привіз її жити у великий будинок, який тепер був дивно занедбаний без магнетичної присутності лорда Джона...»

Варто зауважити, що дане слово є актуальним сьогодні в зовсім іншому головному значенні – «світлий». В ролі архаїзму «гарний та прекрасний» слово “*fair*” вжито 19 разів у творі.

Ми зустрічаємо у творі й поетичний архаїзм “*behold*” в значенні «споглядати», що надає урочистості та особливої атмосфери під час читання.

“*They had not been in the Gardensten minutes before a little crowd of men had gathered around them, professing themselves enraptured to be hold the fair Lady Lavinia once more.*” – «Вони не пробули в Садах і десяти хвилин, як навколо них зібрався невеликий натовп чоловіків, які зізнавалися, що захоплені можливістю ще раз споглянути прекрасну леді Лавінію.»

Ще один архаїзм, який досить часто можна зустріти як фразеологізм, бачимо у творі – “*hither*”, що в даному наведеному уривку перекладемо як «сюди»:

“*I bought her from an out-at-elbows ruffian, on my way hither.*” – «Я купив її в одного розбишаки по дорозі сюди.»

В наступному прикладі ми зустрічаємо історизм “*inkhorn*”, що в перекладі означає «чорнильниця» і відноситься до історизму, так як це слово вийшло з повсякденного вжитку.

“*The Duke dipped his quill in the inkhorn, and started to write.*” – «Герцог вмочив перо в чорнильницю і почав писати.»

Слово “*sword*”, що в перекладі означає «меч» ми зустрічаємо щонайменше 24 рази у творі “*These old shades*” і також відносимо до історизму, так як сьогодні це слово вже не вживається в побуті.

“*He wore pink satin with gold lacing; he was bejewelled and painted, with black patches on his florid face, and a diamond-hilted sword at his side.*” – «Він був одягнений у рожевий атлас із золотими шнурівками; він був прикрашений коштовностями і розмальований, квітчасте обличчя було вкрите чорними плямами, а при боці він тримав меч з діамантовим руків'ям.»

““*Pray make use of my sword,*” invited his Grace.” – «Моліться, скористайтеся моїм мечем, - запросив владика.»

Слово "*duke*" вказує на його історичне походження та зв'язок із старовинними формами правління і титулами. Даний історизм походить від староанглійського слова "*duc*", що в свою чергу має латинське походження "*dux*", що означає «лідер» або «керівник». У середньовіччі, особливо в Європі, герцог (*duke*) був вищим титулом владаря, позначаючи найвищий ранг або титул в державі після монарха. Ми знайшли наступні приклади у досліджуваних творах:

“*Léon pulled his hat off at that, and slipped the chain over his head, almost throwing it at the Duke.*” – «Леон зняв капелюха і накинув ланцюжок на голову, мало не кинувши його в герцога.» [44: 28].

Історизм "*tavern*" вказує на його історичне походження та асоціації із старовинними видами громадських місць. Дане слово має коріння у середньовічній латині (та пізніше французькій мові) "*taverna*", яке вказувало на місце, де подавали вино або інші напої та можливо надавали простий харч. Осьтакі приклади вживання даного слова ми дослідили:

“*The tavern of the Crossbow was situated midway down the squalid street, and from its open door issued a smell of cooking, and of cabbage water, thrown carelessly out into the kennel.*” – «Корчма «Арбалет» стояла посеред убогої вулиці, і з її відчинених дверей доносився запах вареної їжі та капустиної води, недбало вилитої на подвір'я.» [44, 37с.]

“ *She was flung violently against the side of the coach, with Saint Vire atop of her, and it was only by a supreme effort of will that she refrained from throwing out a hand to save herself.*” – «Її з силою кинуло на бік карети, на якій сидів Сен-Вір, і лише завдяки величезному зусиллю волі вона утрималася від того, щоб викинути руку, щоб врятувати себе.»

Історизм "*noble*" є терміном, який вказує на особливість або якість, що властива шляхетному, благородному чи дворянському становищу. В сучасній мові відповідний вираз – «шляхетний». Приклад:

“*Because, Hugh, in the days, not so long since, when it was—ah—common knowledge that the noble family of Alastair was on the verge of ruin—yes, Hugh, even when I was mad enough to contemplate marriage with the present—er—Lady Merivale—I could only lose.*” [44: 37с.] – «Бо, Г'ю, в ті часи, не такі вже й давні, коли було загальновідомо, що шляхетний рід Аластерів на межі розорення - так, Г'ю, навіть

коли я був настільки божевільним, що подумував про шлюб з теперішньою - колишньою - леді Мерівейл, я міг тільки програти...»

Історизм "*gentleman*" вказує на чоловіка, який має високий соціальний статус, дотримується високих моральних і етичних стандартів, а також володіє витонченою, благородною поведінкою. Термін "*gentleman*" виник у середньовічній Англії і мав важливе значення для класу аристократії.

"A gentleman was strolling down a side street in Paris, on his way back from the house of one Madame de Verchoureux."[44, 2с.] – «Один джентльмен прогулювався бічною вулицею в Парижі, повертаючись від будинку мадам де Вершурер.»

Історизм "*landlord*" вказує на власника або власницю нерухомості, яка здійснює оренду цієї власності. Термін походить від англійської мови і має давнє походження. У середньовіччі, особливо в англосакській та середньоанглійській періодах, "*landlord*" означав господаря або власника землі, який надавав її в користування орендареві або селянину в обмін на ренту чи послуги.

"Old Farmer Mauvoisin had driven into Bassincourt with three pigs for sale in his cart, and had drawn up at the inn to exchange the time of day with the landlord, and to quaff a tankard of thin French ale while his pigs grunted and snuffled behind him." [44:42с.] – «Старий фермер Мовуазен в'їхав до Бассінкура з трьома свинями на продаж у своєму возі, і зупинився в трактирі, щоб обмінятися з хазяїном і випити барильце неміцного французького елю, поки його свині хрюкали і сопіли за його спиною.»

Термін "*prince*" вказує на особу, яка має високий соціальний статус і, зазвичай, походить з королівського чи благородного роду. Принц є молодшим членом королівської сім'ї і може мати претензії на успадкування трону. Ступінь влади та роль принца можуть варіюватися в залежності від монархічної системи та правил спадковості у конкретній країні чи епосі. Сюди ж віднесемо термін "*princess*" але в контексті приміняємо до осіб жіночого роду.

"Then we have the brothers Lorraine-Brionne, and the Prince d'Armagnac." [44: 79с.] – «Потім у нас є брати Лотарингія-Бріон, і принц д'Арманьяк.»

Термін "*madame*" є французьким словом, яке в англійській мові використовується для ввічливого або формального звертання до жінки.

Термін "*queen*" в англійській мові має кілька значень, і одне з них вказує на

жінку, яка є правителькою чи монархиною.

Термін "*governor*" в англійській мові може мати кілька значень залежно від контексту. Наприклад, голова уряду штату чи провінції, голова ради управління організації або ж голова в'язниці або іншого закладу.

2.2. Семантична класифікація історично маркованої лексики

Семантична класифікація історично маркованої лексики вивчає значення слів та виражених ними концепцій в контексті історичного розвитку та культурного середовища. Ця класифікація допомагає визначити, які елементи мови є специфічно історичними, враховуючи їхню еволюцію та зміну значень протягом часу.

Архаїзми – це застарілі форми слова або вислову, які втратили свою активну роль у сучасному мовленні, але можуть зберігати історичний колір. Історизми – це слова чи вирази, які походять з певного історичного періоду і можуть залишатися в сучасній мові. рхаїчні терміни – це слова, що втратили актуальність і використовувалися у минулому, наприклад, "perchance" у значенні "maybe". За значенням архаїзми бувають:

- Архаїзми влади – слова, пов'язані з урочистістю та владою, які можуть зазнавати змін у вживанні та смислі з плином часу;
- Релігійні архаїзми – слова, пов'язані з релігійними концепціями, які можуть мати історично зумовлені відтінки значень;
- Культурні та традиційні архаїзми – слова, що відображають особливості культури, традицій та звичаїв, які можуть бути історично обумовлені;
- Етимологічні змінені архаїзми – вивчення того, як змінювалося значення слова з плином часу внаслідок культурних, історичних або соціальних трансформацій;
- Фахові архаїзми – слова, які використовуються в конкретних професійних галузях та можуть мати історичне коріння.;
- історичні реалії – терміни, які стосуються конкретних історичних подій чи феноменів, наприклад, "*duke*" у значенні «герцог». Також окремо ми виділяємо специфічні соціальні реалії – тобто вирази, що вказують на соціальні відносини та класові аспекти, наприклад, "*baseborn*" як символ статусу байстрюка чи нижчого класу.

Тут варто зазначити також, що таке реалії. Взагалі такі вчені, як О. Д. Швейцер, Г. Д. Томахін та Я. І. Рецкер, зосереджують свої дослідження на проблемі лексики, яка має відсутність еквіваленту, розглядають цю лексику у контексті терміну «реалії». Інша вчена, М. Г. Яшина, концептуалізує це питання, виділяючи дві основні категорії: «реалії» - це лексеми, що називають предмети й явища однієї культури, або існують виключно в ній; і «фонова лексика» - це слова, що мають денотати в інших культурах, але мають культурний фон, який не є повністю ідентичним.[2, 171 с.]

Семантична класифікація історизмів включає в себе різноманітні слова та вирази, які вказують на предмети, поняття чи явища, що відносяться до певного історичного періоду. Вони можуть мати різні рівні семантичного навантаження та ступінь архаїзації. За значенням історизми бувають:

- Термінологічні, що вказують на предмети, які втратили або змінили своє значення з течією часу;
- Соціокультурні історизми – слова, що відображають аспекти соціокультурного життя минулих епох.
- Поняттєві історизми – вирази, які відносяться до історичних понять або концепцій.
- Етнічні історизми – слова та вирази, що описують етнічні групи, їхні звичаї та традиції.
- Правові історизми – терміни, пов'язані із застарілими або зміненими правовими поняттями.
- Наукові історизми – спеціалізовані терміни, які вказують на концепції, які можуть бути застарілими або втратили свою актуальність у сучасних науках.

Зі всіма вище перерахованими категоріями можна детальніше ознайомитися в додатку А.

Враховуючи соціокультурний аспект можна поділити історично марковану лексику на культурно виражену – тобто слова, що відображають традиції, звичаї, аспекти життя певної епохи, наприклад, “*wrench*” у вираженні «дівка» для опису характеристики дівчини в негативному аспекті.

Реалії зокрема виражають фольклорні мотиви – а саме слова, що мають корені у фольклорі та міфології, наприклад, “*steed*” у вираженні «коняка» є суто народною

назвою тварини і може уособлювати образу для іншої людини.

Певні етнічні елементи, терміни, пов'язані із традиціями та етнічними особливостями, наприклад, *“kickshaw”* це конкретна етнічна страва, характерна безпосередньо для одного етнічного району і не має відповідника.

Технічні аспекти по суті й включають в себе наявність історизмів та архаїзмів. Саме застарілі технічні терміни - слова, пов'язані із застарілими технологіями чи методами, наприклад, *“equipage”* у контексті конкретного обладнання.

Архаїчна лексика включає вирази, які були популярними у вченні минулих епох, наприклад, *“blackguard”* у значенні «гвардія» було досить популярним і у наших краях на початку та в середині ХХ століття.

В контексті семантичної класифікації варто звертати увагу на архаїчні граматичні форми, мається на увазі застарілі форми слів або граматичні конструкції, наприклад, *“’tis”* у значенні *“its”*. В контексті лексичних огорожень, тобто вживання слів, які сучасна мова відсторонила або замінила, наприклад, *“afore”* у значенні *“before”*

Семантична класифікація історично маркованої лексики не лише допомагає розуміти її структуру та різноманітність, але й відкриває нові можливості для вивчення взаємозв'язків між словами, суспільством, технологією та культурою в різні історичні періоди.

З одного боку, навіть для мов різної будови загальна структурна схожість у перекладі досить поширена. Просто порівняйте будь-який англійський текст і його переклад українською мовою, і ви побачите багато спільного на синтаксичному рівні (наприклад, послідовності суб'єкт-предикат-об'єкт, структури атрибут-іменник тощо). З іншого боку, повна схожість синтаксичних конструкцій є рідкісним (і взагалі малобажаним) випадком, а це означає, що в англо-українському перекладі ми часто спостерігаємо трансформації [6: 68-69].

Слід, однак, зауважити, що більшість синтаксичних трансформацій в англо-українському перекладі є okazіональними, тобто перекладач трансформує вихідні синтаксичні структури від випадку до випадку, кожен випадок залежить від контексту, ситуації, прагматичного наміру та багатьох інших факторів, деякі з яких невідомі, а рішення перекладача, що стосуються конкретного випадку, часто є інтуїтивно зрозумілими [21: 30-32].

Інакше кажучи, неможливо сформулювати правила для переважної більшості таких okazіональних трансформацій і просто неможливо перерахувати всі okazіональні трансформації, які спостерігаються в англо-українському перекладі[21: 30-32].

В англо-українському перекладі випадкові трансформації часто є справою індивідуального вибору перекладача і, загалом, сильно залежать від стилістичних особливостей та комунікативної мети вихідного тексту[25: 130].

Проте в англо-українському перекладі є й випадки регулярних синтаксичних трансформацій, коли від перекладача очікується більш-менш суворе дотримання певних правил трансформації[23: 44].

Регулярні синтаксичні (граматичні) трансформації є правилами відповідності для граматик двох мов, залучених до перекладу[14: 50].

Заміна в перекладі вихідного речення відбувається двома чи більше цільовими, або перетворення простого вихідного речення на складне чи складне цільове[16: 12].

Найчастіше внутрішня заміна є звичайною перекладацькою трансформацією, зумовленою відмінностями в українській та англійській синтаксичних структурах, хоча воно також може використовуватися в окремих випадках, як того вимагає жанр і стиль тексту та комунікаційний різновид вихідного речення[19: 11].

Про зовнішню заміну не може бути й мови у разі перекладу офіційних юридичних чи дипломатичних документів (законів, контрактів, записок тощо), але воно стає цілком виправданим варіантом перекладу, скажімо, при послідовному перекладі довгого та складного речення[2, с.60].

Інтеграція є протилежністю розділенню, вона передбачає поєднання двох або (рідко) більше вихідних речень в одне цільове речення.

Загалом, інтеграція – це засіб перекладу, який повністю залежить від стилістичних особливостей та комунікаційної мети тексту, що перекладається. Однак в усному перекладі інтеграція може бути інструментом стиснення тексту (див. нижче), коли перекладач (послідовний або синхронний) має зменшити надлишки елементів вихідного тексту, щоб не відставати від мовця[17: 14-15].

Транспозиція — це особливий різновид внутрішнього поділу в перекладі, що означає зміну порядку синтаксичних елементів цільового речення (підмета, присудка, об'єкта тощо) порівняно з порядком вихідного речення, що продиктовано або

особливостями синтаксису цільової мови, або за метою спілкування[15: 100].

У класифікації перекладацьких трансформацій з точки зору рівня їх здійснення ми виходимо з розуміння об'єкта перекладу, який було визначено вище як мовленнєві одиниці, тобто тексти. Відповідно, перекладач вдається до різноманітних модифікацій як фрагментів (сегментів) тексту, так і цілого тексту[25: 302]. Трансформації за участю сегментів тексту можуть стосуватися елементів семантичного, лексичного, морфологічного, синтаксичного (з двома підрівнями – словосполучення та речення) рівнів, тоді як текстові трансформації активні на рівні тексту як сутність. Усі зазначені рівні трансформацій, за винятком семантичного, можуть передбачати зміни у двох площинах: змістовній і формотворчій. Відповідно, у реальній практиці перекладу накладаються різноманітні трансформації, що зачіпають різні аспекти мовленнєвої одиниці: семантичні, синтаксичні та прагматичні[25: 303].

Заміна – це будь-яка зміна цільового тексту на морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях мови, коли елементи певних вихідних парадигм замінюються іншими елементами цільових парадигм[7: 41].

Здається, варто знову обговорити приклад із нашої попередньої лекції про мовні парадигми[7: 42].

Фрагментація речення передбачає поділ одного складносурядного або складносурядного речення на два чи більше простіших[20: 14].

Транспозиції охоплюють: усі випадки перебудови, тому, природно, тут відносяться до трансформацій, зроблених на синтаксичному рівні, які призводять до змін у порядку слів. Їх можна розділити на два типи залежно від характеру одиниці, яка зазнає реструктуризації, її розміру та синтаксичних функцій: (а) повторна модель на рівні групи слів, (б) повторна модель на рівні речення[17: 140].

Перекладачі дотримуються таких основних вимог:

1) Точність. Перекладач доносить до читача всі ідеї, висловлені автором. Важливо зберегти не тільки основні моменти, але й нюанси та відтінки висловлювання. Хоча перекладач дбає про повноту змісту, він не має права додавати власні ідеї, доповнювати або пояснювати виклад автора.

2) Лаконічність. Перекладач не повинен бути багатослівним. Висловлювання повинно бути максимально лаконічним.

3) Ясність. Красномовний і стислий переклад не повинен призводити до неясних ідей або речень, які важко зрозуміти.

4) Якість тексту. Як зазначалося вище, переклад повинен відповідати нормам літературної мови. Кожна фраза повинна бути точною і природною.

Не повинно бути жодних натяків на синтаксичну структуру вихідного тексту[15: 77].

2.3. Прагматичні функції історично маркованої лексики

Функції історично маркованої лексики виявляються в різноманітних аспектах, що істотно впливають на сприйняття та вираження тексту в різних культурних і мовних середовищах.

Важливою складовою є вираження емоцій та атмосфери. Застосування історичних слів не лише додає тексту історичний колорит, але й викликає конкретні емоції у читача, що надає твору особливий настрій та забезпечує глибше сприйняття подій.

Іншою важливою функцією є створення аутентичності. Використання історизмів та архаїзмів дозволяє точно передати атмосферу конкретної історичної епохи, що є ключовим при перекладі літературних творів чи реконструкції історичних текстів.

Серед інших аспектів є підкреслення характеристик персонажів. Використання історичних слів може служити індивідуальними рисами героїв, виражаючи їх соціальний статус, рівень освіти чи навіть характер.

Збереження автентичності та культурної спадщини є ще однією важливою функцією. Використання історично маркованої лексики може визначати особливості конкретної культури та стати ключовим елементом, який переносить унікальні аспекти історії.

Усі ці функції об'єднуються для створення тексту, що не лише точно відтворює історичний контекст, але й впливає на емоційний та естетичний досвід читача, забезпечуючи багатогранне сприйняття та розуміння.

Крім цього, важливо враховувати, що лексика, насичена історичними контекстами, може викликати непередбачувані труднощі при перекладі. Це стосується втрати первинного значення деяких слів або навіть відсутності прямого еквівалента в інших мовах. Розуміння цих труднощів вимагає від перекладача глибокого осмислення культурного фону та конкретного контексту для збереження

автентичності тексту.

У додаток до цього, історична лексика може служити як мовний міст між різними епохами, дозволяючи читачеві поглибитися в атмосферу минулих часів. Для перекладача це викликає необхідність втілення цієї атмосфери в новому мовному оточенні, зберігаючи ефективність та виразність тексту.

Важливим аспектом є також те, що використання історично маркованої лексики у перекладі може вимагати від перекладача різних стратегій, таких як транскреція, адаптація чи пошук еквівалентів, для забезпечення максимальної точності та зрозумілості тексту.

Враховуючи вищевказане, розуміння прагматичних функцій історично маркованої лексики виявляється ключовим для успішного перекладу, дозволяючи не лише передати смисловий зміст, а й зберегти відтінки емоцій, культурних особливостей та індивідуальних рис оригіналу.

Важливо підкреслити, що при використанні історично маркованої лексики у перекладі необхідно уникати лексичних витягів, які можуть звести на мінімум сприйняття читачем контексту та втратити історичний насичений зміст. Оскільки кожна епоха має свої унікальні вирази та вживання слів, перекладач повинен уважно вибирати лексичні еквіваленти, забезпечуючи їх адекватність та придатність до задач перекладу.

Зокрема, враховуючи проблеми відтворення історично маркованої лексики, деякі перекладачі використовують техніки трансформації, щоб адаптувати текст до мовної та культурної специфіки цільової аудиторії. Це може включати в себе заміну архаїчних слів сучасними еквівалентами, або навпаки, використання архаїзмів для створення атмосфери певної епохи.

Практика вказує, що переклад історично маркованої лексики вимагає не лише мовної компетентності, але і глибокого розуміння історії, культури та соціальних контекстів, пов'язаних із джерелом. Такий підхід дозволяє перекладачеві не лише точно відтворювати слова, а й передавати багатий підтекст та контекст історичного періоду.

Загалом, ефективний переклад історично маркованої лексики вимагає від перекладача не тільки лінгвістичної вправності, але і історичної освіти та чутливості до нюансів, що лежать в основі мовних виразів минулих часів.

Інтерес для дослідників художнього дискурсу становить дискурсивна стратегія, що описуються як реалізовані інтенції мовця, які формуються на основі загальних знань про способи дії.

Вона ґрунтується на загальних знаннях про те, як поводить себе суспільство, потім оцінюється індивідом як достатня для досягнення бажаної соціальної значущості. Досягається за допомогою висловлювань, які втілюють стратегічний сенс, сконструйований учасниками взаємодії [18: 10].

Хоча представлене тут визначення охоплює і нехудожню літературу. Для цілей стратегії художнього дискурсу це визначення потребує лише кількох модифікацій:

По-перше, ця стратегія може бути реалізована уривками, фрагментами або цілими текстами, а не висловлюваннями.

По-друге, поширена в художній комунікації, складна і, як правило, недоступна для дослідників.

Глобальні стратегії мовленнєвої поведінки за К.Ф. Сєдовим є репрезентативна, або представницька, та наративна [9: 14].

Останні пов'язані з художнім дискурсом, який формує тексти та мовне відображення дійсності на високому рівні абстракції.

Вчені стверджують, що виконання комунікативного завдання тут базується на передачі інформації в перекодованому вигляді.

У межах наративних стратегій автори стверджують, що вони є суб'єктивно-аналітичними.

Вони також є підставою для того, щоб розглядати їх як локальні стратегії.

Об'єктивні аналітичні стратегії — це передача реальних фактів таким чином, щоб авторська точка зору була вилучена з часової шкали історії.

Окрім передачі інформації, тут також відбувається її таксономічна обробка.

Аналітична стратегія подає не саму подію, а радше суб'єктивні коментарі автора до неї, найбільш «практичну» форму моделювання реальності.

Аналітична стратегія полягає в тому, що залежно від способу реалізації в художньому дискурсі, якщо роль оповідача належить автору, вона є первинною;

У концепції К.Ф. Сєдова про репрезентативну стратегію слід зазначити наступне.

Її за певної трансформації визначення можна віднести і до глобальної в гуманітарному дискурсі. Ця стратегія також задіяна у формуванні художніх текстів, особливо їхніх діалогічних частин у персонажній зоні, дійсність відображається через посередництво образів, таке відображається дійсність і моделюється комунікація[3, с. 17].

Художній переклад є одним з найкращих проявів міжлітературного(а отже, і міжкультурного) обміну. Адже він є невід'ємною частиною національного літературного процесу. Художній переклад має справу не з комунікативною, а з естетичною функцією мови. Художній твір не лише розповідає про певні події, але й відображає філософські погляди автора, його світогляд. У процесі перекладу важливим є вибір твору, який часто визначається внутрішніми літературними потребами одержувача перекладу, тобто його здатністю до засвоєння іноземної мови певним чином. Тобто виявляти певну реакцію найого художні особливості[3: 17].

Без цього неможливо було б говорити про такі міжлітературні процеси. Перекладач повинен докладати всіх зусиль, щоб компенсувати нерозуміння читачем мови оригіналу. Він повинен привести читача до власної точки зору, яка насправді є чужою для читача.

Прагматичний компонент тісно пов'язаний з усіма іншими компонентами лексичного значення слова, оскільки об'єктом назви є явище навколишнього світу, позначення якого неможливе поза межами суспільства та умов його існування. Прагматичний компонент відображає історичне, культурне та соціальне середовище, в якому створювалася лексична одиниця, і визначає формування семантичної (когнітивної) і прагматичної частин лексичного значення слова [5: 118].

Висновок до розділу 2:

У процесі дослідження виявилося, що історизми та архаїзми не лише є невід'ємною частиною художнього тексту, але й виступають ключовими елементами для створення хронотипу твору. Семантична класифікація історично маркованої лексики надає можливість розкрити багатогранність її значень та ролі в тексті, визначити певні закономірності в її використанні. Ми навели приклади історично маркованої лексики у вибраних нами творах. Загалом вийшло відшукати 35 архаїзм, які зустрічаються у творі 527 разів, та 11 історизмів, які зустрічаються у творах 578 разів. У процентному співвідношенні це приблизно 49%:51%. Тобто ми робимо висновок, що історизми трапляються частіше, так як у нашому випадку вони йдуть на позначення соціального стану людини.

Проаналізовано прагматичні функції історично маркованої лексики, стає очевидним, що вона виконує ряд важливих завдань у тексті. Вона не тільки створює аутентичність і атмосферу, але й активно взаємодіє з читачем, зміцнює стилістичні засоби та глибоко впливає на сприйняття та інтерпретацію тексту.

Отже, історизми та архаїзми, враховуючи їхню семантичну класифікацію та прагматичні функції, визначають структуру та ефективність художнього тексту, роблячи його більш насиченим та цікавим для читача.

РОЗДІЛ 3.

ВІДТВОРЕННЯ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНІВ ДЖОРДЖЕТ ГЕЄР

3.1 Перекладацькі труднощі відтворення українською мовою історично маркованої лексики

Складність у перекладі історично маркованої лексики полягає в тому, що переклад такої лексики вимагає від перекладача не лише лінгвістичних навичок, а й знання історичних, культурних особливостей та специфіки певного періоду чи історичної епохи.

Перша й найважливіша складність з якою стикаються перекладачі – амбівалентність термінів. Наприклад, архаїзми є досить амбівалентні в порівнянні з тими ж історизмами. Якщо читаючи історизми в творі, ми ще можемо здогадатися про що йде мова, то при правильному перекладі архаїзмів треба гарно подумати та звернутися не до одного лексикографічного джерела. Окрім того, перекладач повинен не просто передати зміст, а атмосферу та історичну епоху слова, підбравши таким чином найбільш амбівалентний термін до слова.

Якщо ж перекладач не може відтворити історично марковану лексику, то виникає наступна трудність – семантична. В попередньому розділі ми вже наводили приклад семантичного архаїзму слова “*fair*”. В такому випадку перекладач сам, в залежності від історичної епохи твору та контексту може обрати чи перекладати такі слова як історично марковану лексику, чи підібрати сьогоднішній відповідник.

Проблема всіх часів та народів для перекладачів – культурні реалії. При перекладі різних творів виникає проблема передачі тої ж історично-маркованої лексики. Читачі різних народностей та культурного осередку банально можуть не зрозуміти те чи інше слово. А якщо це слово у творі не одне, то читач повинен сидіти й вишукувати кожне незнайоме йому слово. Тут постає проблема культурної адаптації для перекладачів – максимально адаптувати лексику для розуміння читачів, враховуючи можливий варіант словозаміни, але не втрачаючи сенсу та оригінальності твору.

Переклад архаїзмів сам по собі є складним явищем для перекладача. В даному випадку проблематика перекладу полягає у правильному введенні такої лексики в

твір, що б читачу було зрозуміло і текст зберіг свій колорит.

Переклад історизмів теж може викликати труднощі у перекладача, в тому випадку, якщо історизм не має точних еквівалентів. В такому випадку перекладачу варто подумати над поясненнями, які можна ввести, щоб твір перекладу був зрозумілий для читача без використання додаткової літератури. Сюди ж віднесемо складність в збереженні автентичності твору. Адже для перекладача головним завданням є не згубити автентичність твору, в той же час зберегти його суть та не згубити зрозумілість для читачів.

Враховуючи культурну диференціацію варто перекладачам пам'ятати й про використання діалектизмів. Більшість історизмів та архаїзмів навіть беручи одну територію, можуть суттєво відрізнятися так як належать до різних регіонів. Виходячи з цього, перекладач повинен враховувати колорит та епоху тексту оригіналу, що б максимально зберегти та передати зміст читачу.

Одним з ключових аспектів забезпечення відповідності та адекватності при виборі еквівалентів при перекладі історично маркованої лексики є дослідження ролі контексту та культурологічних реалій у доборі відповідника.

Перекладач повинен врахувати не лише власне слово, але й вживання його в тексті та зв'язок з іншими елементами тексту. Розуміння ситуації та обставин, при яких використовується історична лексика, є основою точності перекладу. Тож перекладач повинен вибрати еквівалент, який буде відповідати контексту.

Вибір перекладу повинен враховувати культурні особливості та відповідати змістовому сприйняттю тексту читачем цільової мови.

В різних мовах і культурах окремі історичні терміни можуть сприйматися по-різному, як ми вже згадували раніше, тож перекладачеві слід враховувати можливі відмінності в історичних асоціаціях. [8: 352]

Оскільки історична лексика може асоціюватися з певним історичним періодом, важливо визначити, чи відповідає мова тексту цьому періоду.

Звернення до історичного контексту дає перекладачу змогу запобігати появі анахронізмів і підтримувати адекватність змісту твору.

У художній літературі історична лексика має специфічну художню інтонацію. Перекладач повинен враховувати ці аспекти, щоб зберегти художній ефект. Історизми можуть бути пов'язані з літературними творами певного часу. Перекладач

повинен володіти літературою відповідного періоду, для правильної передачі сенсу.

3.2. Використання перекладацьких трансформацій для відтворення історично маркованої лексики

При перекладі текстів, що містять історично марковану лексику, виникають специфічні виклики, оскільки ці терміни часто не мають прямих еквівалентів у мові перекладу. Використання перекладацьких трансформацій стає необхідним механізмом для відтворення аутентичності та збереження семантичної глибини історичного контексту:

- транскодування - заміна історично маркованих термінів еквівалентами в мові перекладу;
- калькування - буквальне відтворення структури та форми слова іншою мовою;
- диференціація - розрізнення сенсів слова за контекстом та заміна його різними еквівалентами;
- генералізація - використання загального, більш універсального терміну для охоплення широкого спектру значень;
- конкретизація - введення більш конкретного терміну для точнішого вираження сенсу;
- модуляція - зміна тону чи спрямування висловлювання з метою передачі ідіоматичності;
- граматична заміна - зміна граматичної форми слова для відтворення правильної граматичної структури мови перекладу.

Використання цих трансформацій допомагає перекладачеві ефективно враховувати особливості мовної системи та культурного контексту, забезпечуючи точне та адекватне відтворення історично маркованої лексики. Перекладацькі трансформації стають важливим інструментом для збереження автентичності та передачі семантичного навантаження термінів, що належать до історичного контексту.

Відбуваються:

- Лексичні трансформації - зміни в самому слові чи виразі для досягнення максимально точного та виразного перекладу.

- Лексико-семантичні трансформації - зміни в значенні слова або використання синонімів для кращого вираження сенсу.
- Лексико-граматичні трансформації - зміни в граматичній структурі слова для адекватного відтворення його форми в іншій мові.
- Антонімічний переклад - використання антонімів для передачі протилежного сенсу.
- Стилістичні трансформації - зміни в стилі мовлення для збереження емоційного забарвлення та ідентичності авторського підходу.

Використання перекладацьких трансформацій для історично маркованої лексики виявляється складним та водночас важливим завданням. Врахування різних аспектів, таких як семантика, структура та стиль, дозволяє перекладачу точно передати контекст і забезпечити взаєморозуміння між оригіналом та перекладом. При цьому важливо пам'ятати про збереження аутентичності та специфіки історичного періоду, який відтворюється у тексті.

Приклади транскрипції та транслітерації з творів Геєр:

«Монархія»: Система управління, де влада належить монарху, який є главою держави.

«Парламент»: Законодавчий орган у Великій Британії, що складається з Дому громад та Палати лордів.

«Реформація»: Релігійний рух у 16-му столітті, який призвів до розриву з Римським Папством і створення Англіканської церкви.

«Осада»: Облога міста або фортеці ворожими силами з метою захоплення.

«Абсолютна монархія»: Система управління, де монарх має абсолютну владу і контролює всі аспекти держави.

«Революція»: Різке та суттєве змінення у політичному, соціальному або економічному порядку суспільства.

«Інвазія»: Вторгнення іноземних військ на територію іншої країни[36: 10].

Один з найвідоміших творів Геєр - "Дочка Цезаря" (Daughter of Time), в якому головний герой, детектив Алан Грант, досліджує давню історію Ричарда III. Ця книга відома своєю оригінальною концепцією, де автор використовує документи та докази, щоб переглянути загальноприйняте уявлення про історичні події.

Інший важливий твір Хейер - "Сини Фортуни" (The Sunne in Splendour), що

розповідає історію Ричарда III з його власної перспективи. Книга є історичним романом, який детально розкриває життя та політичні ігри в англійському середньовіччі.

Інші відомі твори Хейер включають «The Conqueror» (про Вільгельма Завойовника), «The Queen's Fool» (про Елізабет I) та «The Other Queen» (про Марію Стюарт). У своїх книгах вона вдало поєднує історичну точність з художнім даром, розкриваючи життя та характери відомих історичних постатей.

Приклади транскрипції та транслітерації в цих романах:

«Коронація»: Урочиста церемонія установаження короля або королеви на трон.

«Дворянство»: Вищий клас суспільства, який має аристократичне походження.

«Скептицизм»: Підход до релігії або філософії, що передбачає сумніви та критику.

«Бал»: Суспільна подія, на якій дамам та кавалерам дозволяється спілкуватися та танцювати.

«Політичні інтриги»: Спроби вплинути на політичне рішення шляхом підступів та хитрощів.

«Військова кампанія»: Серія військових операцій або бойових дій.

«Королівський рід»: Родовід королівської сім'ї або династії.

«Патріцій»: Член вищого класу або аристократ, зазвичай зі старовинними родоводами.

3.2.1.1 Транскодування

Транскодування - це стратегія перекладу, яка полягає в заміні слів або словосполучень з однієї мови на іншу зі збереженням семантики або значення оригіналу. Але при транскодуванні зазвичай відбувається зміна лексичної одиниці або мовної конструкції, а не просто її лексичний переклад.

Транскодування передбачає не просто переклад слів, а перетворення їхньої лексичної форми або використання аналогів, які мають таке ж значення.

Слово *afore* якщо воно використовується в певному контексті, де його значення адаптоване до мови прийому, зберігаючи при цьому семантику, то це може бути розглянуто як транскодування. Якщо *afore* використовується в більш складному контексті, наприклад, “thedayeforeyesterday”, і перекладено як «позавчора», то в

цьому випадку відбувається адаптація не лише лексичної форми, але й семантики. В запропонованому прикладі ми можемо також віднести дане слово до транскодування:

“*I don't think I've ever seen ye **afore**, sir.*” [43:18] – «Не думаю, що я коли-небудь бачив вас *раніше*, сер.»

Alack ми також можемо віднести до прикладу транскодування, так як дане слово є вираженням жалю, а при перекладі його можна перекласти використовуючи вигук «ах». Наводимо приклад із досліджуваних творів:

“*Tis very true, **alack!***” [43:18]. Без транскодування ми перекладемо це речення як: «Це правда, *на жаль*». З транскодуванням можна перекласти наступним чином: «*Ах*, це правда».

Anon також відносимо до транскодування, наприклад, у випадку, якщо слово матиме переклад «скоро»:

“*So off went the harbour-master, to return **anon** with a burly individual in homespun, with a great black beard.*” [44: 97] – «І пішов начальник порту, щоб скоро повернутися з кремезним чоловіком у домотканій сорочці, з великою чорною бородою.»

3.2.1.2 Калькування

Калькування — вид мовного запозичення, утворення нового фразеологізму, слова або нового значення слова через буквальний переклад відповідного іншомовного елемента. Тобто переклад має сенс тоді, коли вираз зберігає структуру або форму оригіналу, навіть якщо його лексичний склад або семантика є частково адекватною.

Серед архаїзмів ми зустрічаємо відносно мало випадків калькування. Але в обраних творах дослідження ми знайшли наступні випадки калькування:

Equipage в різних контекстах воно може вказувати на екіпаж судна, на аутентичне устаткування або набір предметів, необхідних для конкретної мети. Даний архаїзм відноситься до калькування, так як його можливо перекласти в контексті як екіпаж.

“*Half a dozen partly clothed children were playing in the road, and scattered to right and left as the coach drove up, standing on the footway, and watched the progress of this fine **equipage** with astonished eyes, and many startled comments.*” [44: 37] – «Півдюжини частково одягнених дітей гралися на дорозі і розбігалися направо і

наліво, коли під'їхав *екіпаж*, стояли на тротуарі і здивованими очима спостерігали за перебігомцього чудового дійства.»

Gallant використовується для позначення чоловіка, який виявляє вищий клас, рівень вихованості та має високі моральні якості, зокрема стосовно жінок; також воно може вказувати на хороброго, ввічливого і галантного чоловіка. В даному випадку це калька, адже дане слово можна перевести як прикметник – галантний, що і буде калькуванням; або ж кавалер – іменна частина мови, що не є калькуванням:

“None so bitter 'gainst the little German as he, and surely none had looked forward more eagerly to the advent of the *gallant* Charles Edward.” [43] – «Ніхто так не ненавидів маленького німця, як він, і, звичайно, ніхто не чекав з таким нетерпінням на прихід *галантного* Карла Едуарда.»

“I should say choose—a *gallant* for Léonie, and I'll tell you the scandal!” [44, 163с.] – «Я повинна сказати: «Вибери *кавалера* для Леоні, а я тобі розкажу про скандал!.»

Prince – гарний приклад калькування для багатьох мов світу, так само буде і українською і англійською і французькою. Тож даний приклад калькування історизму, хоч і досить часто зустрічається, про те все ж залишається історично маркованою лексемою:

“If he confined his patriotism to drinking success to *Prince* Charlie's campaign, who shall blame him?” [43] – «Якщо він обмежив свій патріотизм тим, що випив за успіх кампанії *принца* Чарлі, хто його засудить?»

“Of the Blood Royal we have the *Prince de Condé*, who is now, as I reckon, twenty years of age—à peu près.” [44: 79] – «З королівської крові у нас є *Принц* де Конде, якому зараз, як я вважаю, двадцять років - à peu près.»

Наступний прийом, який також широко використовується при передачі реалій калькування, тобто переклад лексичної одиниці, при якому її складові частини буквально передаються за допомогою відповідних елементів в мові перекладу [14, с. 26–28]. Застосування цього способу

може максимально зберегти семантику вихідної реалії, але не національного колориту. Слова, отримані за допомогою калькування можуть набути широкого поширення в мові, але при цьому залишатися іншомовними.

Одним з найвідоміших історичних любовних романів Джорджет Геєр є

«Випробування коханням».

«Чи є така жінка, яка зможе розтопити крижаний панцир відважного воїна Симона Бовалле? Вона повинна мати безліч неабияких достоїнств. І ось у Нормандії Бовалле знайомиться із прекрасною леді Маргарет».(прикладі калькування)

«Раннього травневого ранку, коли сонце тільки встало і роса ще не висохла, Симон крокував з Бедфорда в Кембридж».(прикладі транскрипції та транслітерації)

Вже з самого початку книги наявна місцевість, де будуть відбуватися події.

Нарешті Симон дійшов до Монліса(приклад транслітерації) – тієї самої його мети. Там, оглядаючи суворий замок(приклад калькування), ненадовго зупинився біля підйомного мосту.

Часовий(приклад лексичної заміни), що стояв на ньому, добродушно запитав:

«Що тобі потрібно, хлопче? Це лігво лева(приклад калькування)».

«Темні очі Симона блиснули».

«А мені потрібний лев. - Він ступив на міст».

«Перегороджуючи йому шлях, вартовий (приклад лексичної заміни)засміявся»:

«Ага, значить, ти шукаєш лева? Та ти йому всього на один ковток(приклад калькування), малюку!»

3.2.2. Лексико-семантичні трансформації

Важливий напрямок перекладу - використання лексико-семантичних трансформацій, які передбачають зміну не лише форми, а й сенсу лексичних засобів мови під час перекладу. Метою трансформації є створення семантичних відтінків, контексту та експресивності оригіналу в мові перекладу.

До таких типів відносимо:

- диференціацію – використання різних синонімів для передачі різних смислових значень оригіналу;
- узагальнення - об'єднання конкретного терміну в загальний, більш універсальний термін;
- специфікацію– заміна загального терміна на більш конкретний для передачі певного об'єкта або поняття;

- модуляцію— зміна семантики терміна внаслідок вибору іншого терміна зі схожим значенням;
- метафорична трансформація – використання метафори в перекладі для збереження образності та смислового навантаження;
- синтаксичні трансформації – зміна синтаксичної структури фрази відповідно до граматичних правил мови перекладу;
- граматична трансформація – адаптація граматичної структури для відтворення правильної форми в мові перекладу;
- адаптація до культурних особливостей – зміна виразу відповідно до культурних норм та відтворення еквівалентного виразу іншою мовою;
- наближення – використання загальноновживаної або близькоспорідненої лексичної одиниці в мові перекладу для недостатньо точного аналога мови оригіналу;
- культурна та семантична адаптація – врахування культурних особливостей для передачі значення, яке може бути неперекладним без контексту;

Лексико-семантичні трансформації є своєрідним вираженням різноманітних шляхів вирішення перекладачем проблем, пов'язаних з лексико-семантичною стороною оригіналу. Їх використання робить можливо якісний та ефективний переклад, що зберігає зміст і стиль оригіналу в новій мові.

3.2.2.1 Диференціація

Багато слів широкого діапазону англійської мови, зазвичай, не мають в перекладі повного еквівалента в українській мові. Двомовні словники, за звичай, надають декілька неповних відповідних значень, кожне з яких передає лише одне з приватних значень іншомовного слова. Але навіть усі словникові відповідності у своїй повноті не охоплюють повною мірою всієї багатозначності слова оригіналу.

Диференціація може бути:

- диференціація синонімів – використання різних синонімів для вираження різних аспектів значення одного і того ж слова;
- семантична диференціація – розрізнення семантичних відтінків та використання різних термінів для вираження певного значення;
- контекстуальна диференціація – залежновід контексту, вибір різних

- термінів для точного відтворення семантичної суті;
- лексична диференціація в групі – розмежування лексичних одиниць у групі для більш точного вираження конкретного об'єкта;
 - стилістична диференціація – використання різних слів для передачі відтінків стилю або настрою оригіналу.

Диференціація в перекладі полягає у вдалому виборі різних слів і виразів для передачі точного значення оригіналу. Цей метод допомагає уникненню неясності та чіткості при передачі різних аспектів семантики слова чи виразу в іншій мові.

Aught належить до диференціації, тому що це слово вживають задля висловлення однакового або схожого поняття, тільки вже в іншій формі чи варіації. *Aught* – це архаїчна англійська форма, що означає «щось» або «все». Сучасними варіантами цього слова в англійській мові можуть бути «будь-що» або «все». Таким чином, *ought* і *all* використовуються для висловлення схожого значення, але в різних формах, що є прикладом диференціації.

*"I am **ought** you please, so do not be sad, Richard."*[43] – «Все, що я міг би зробити для Карстаресів, було б для мене лише задоволенням»

*"Now, if the little viper has said **ought** against us," she began shrilly, but was cut short by Avon's lifted hand."*[44: 37c.] – «А тепер, якщо ця маленька гадюка сказала щось проти нас», - пронизливо почала вона, але її обірвала руку Ейвона.»

3.2.2.2. Генералізація

Генералізація – одна з найважливіших трансформацій лексико-семантичного рівня, які мають місце при перекладі. Ця трансформація пов'язана із заміною специфічного терміна загальним поняттям або ширшим словом таким чином, що утворюється вищий ступінь загального узагальнення значення або концепції.

При виконанні перекладу до генералізації звертаються з кількох причин: перше – це адаптація до культурологічних особливостей мови цільового перекладу, по-друге – уникнення надмірної деталізації, непритаманної новому контексту, по-третє – спрощення вираження думки для покращення її розуміння. До прикладу, при використанні генералізації у нашому дослідженні використано прийом, відомий з давніх-давен як "переосмислення". Замість обрання прямого перекладу, який може спантеличити читача, перекладач використовує загальніший переклад, тобто передає

основну ідею, уникаючи подробиць.

Під час виконання перекладу узагальнення може мати місце на декількох рівнях: від окремих слів до цілих фраз або навіть висловлювань. Використовуючи генералізацію, слід враховувати контекст і цільову аудиторію, тому що вона може позначитися на повноті і стилістиці твору.

Термін “baseborn” можна трактувати як генералізацію при перекладі історично маркованої лексики. Дане слово має яскраво виражену історичну конотацію і зазвичай позначає людину низького походження, як правило, неаристократа або низькородного.

При перекладі цього слова варто зважати на історичний контекст та обізнаність читача зі значенням цього слова. Можливі варіанти перекладу цього поняття:

- наприклад, для збереження історичної тональності –«людина низького походження» або «несправжній» (у визначенні соціального статусу).
- генералізоване або менш історичне тлумачення –«особа низького соціального статусу» або «неаристократичний».

В нашому випадку це гарний приклад генералізації, адже маємо такі приклади із вибраних творів:

“*As soon as I heard that ‘twas Saint-Vire who carried her off I felt positive she was a baseborn child of his.*”[44: 133c.] – «Як тільки я почув, що її викрав Сен-Вір, я відчув, що вона була його незаконнонародженою дитиною».

3.2.2.3. Конкретизація

Конкретизація – одне з лексико-семантичних перетворень, використовуваних при перекладі, яке полягає в наданні конкретного і специфічного смислу певному слову або виразу. Під час перекладу історично маркованої лексики конкретизація застосовується для увиразнення певного аспекту історичної лексеми або пояснення нового значення історичного терміна в новій мові.

Ми наводимо наступний приклад конкретизації при перекладі історично маркованої лексики:

“*Then there comes a young nobleman, very rich, very joyous*” [44: 19] –«І тут з’являється молодий дворянин, дуже багатий, дуже веселий.»Або:

“*I was—foolish; my married life was not—very happy, and I was—or, rather, I*

fancied myself—in love with an Austrian nobleman, who—who—well, sir, suffice it that I consented to dine with him one evening.” [43:15] – «Я була дурна, моє подружнє життя не було дуже щасливим, і я була закохана - чи, радше, мені здавалося, що я закохана - в австрійського *дворянина*, який - хто, сер, досить того, що я погодилася повечеряти з ним одного вечора.»

У нашому прикладі поняття «вельможа» було уточнено як «дворянин», це робить значення більш конкретним і вказує на соціальний статус особи, про яку йде мова.

3.2.2.4. Модуляція

Під модуляцією ми розуміємо лексико-семантичну трансформацію, яка вживається в перекладі для заміни інтонації, стилістичного забарвлення або емоційного тону оригіналу. У процесі відтворення історично маркованої лексики модуляція виникає тоді, коли перекладач вирішує адаптувати вираз до нового культурного та літературного контексту, змінити його емоційне навантаження або створити специфічний стиль.

Ми вживаємо наступний приклад модуляції при перекладі історично маркованої лексики:

“Even you, Monseigneur. And—and you do not love those who are baseborn.” [44: 168] – «Навіть ви, місьє. І ви не любите тих, хто є *низькородний*.»

У нашому прикладі поняття *baseborn* в оригіналі, котре могло б мати негативну конотацію, в перекладі було замінено на «низькородний», для створення критичної атмосфери, відповідно до емоційного контексту та змісту оригінального висловлювання.

3.2.3. Лексико-граматичні трансформації

Лексико-граматичні трансформації - це зміни лексичних і граматичних характеристик висловлювання під час перекладу, спрямовані на дотримання точності та натуральності тексту цільовою мовою. Ці трансформації можуть включати зміну форми, структури, окремих частин мови, часу або інших граматичних аспектів слів чи словосполучень.

До таких трансформацій належить:

- Граматична заміна, тобто заміна граматичних одиниць, наприклад, заміна активного стану на пасивний або навпаки.
- Додавання або вилучення слів або фраз для забезпечення зручності перекладу
- Антономічний переклад - заміна слова або словосполучення його антонімом для зміни значення.
- Граматична структура - зміна порядку слів або структури речення відповідно до граматики та стилю мови перекладу.

Лексико-граматичні трансформації забезпечують зберігання змісту та стилю оригіналу, при цьому адаптуючи їх до лінгвістичних особливостей мови перекладу. Це важливий аспект перекладу, оскільки дозволяє зберегти зміст і водночас забезпечити природність і зрозумілість тексту для цільової мовної аудиторії. В наступних підрозділах ми розглянемо кожний з них більш детально та наведемо приклади із вибраних нами творів дослідження.

3.2.3.1. Граматична заміна

Під час виконання лексико-граматичних трансформацій у перекладі відбуваються певні трансформації граматичної будови слів або конструкцій для досягнення адекватного вираження змісту перекладу. Такого роду трансформування бувають актуальні у випадках, коли грамика англійської та української мов відрізняється, і потрібно відшукати відповідності у структурі словосполучення.

Розглядаємо приклад англомовної конструкції та її можливий відповідник українською мовою:

“He was very penitent, wording his apology most cleverly, smoothing her ruffled plumage, withdrawing his words, but at the same time contriving to leave their sting behind.”. В даному випадку ми можемо відтворити граматичну заміну таким чином: «Він каявся дуже, формулюючи свої вибачення найрозумнішим чином, пригладжуючи її розкуйовджене оперення, відмовляючись від слів своїх, але водночас примудряючись залишити жало їхнє позаду.»

У випадку граматичної заміни може знадобитися зміна самої граматичної побудови фрази, щоб вона відповідала правилам і особливостям української мови. Наприклад, зміна особи, часу, числа, використання різних форм відмінювання слів

тощо.

Заміна однини множиною, наприклад:

«Так, матуся, місіс Формбі — найкращий вихід, але на вашому місці я помістила б оголошення в «Глазго гералд», тому що ці шотландки — чистюлі, чого про багатьох інших, чиїх імен ми в цій компанії не називаємо, не скажеш, правда ж, дітки?» [34: 15].

Заміна частин мови, наприклад:

«Yes, they met in Timothy. She writes that she does not understand what he found in her, because she does not suit him at all and has bad manners. Nothing good can be expected from such a year».[35: 19].

«Так, вони познайомились у Тімоті. Вона пише, що не розуміє, що він у ній знайшов, адже вона зовсім йому не підходить і позбавлена манер. Від такої годі чекати нічого хорошого».

«If you don't care about all this, then no. I will never forget how he seemed like an angel to me during the terrible days of Dunkirk»[16: 18].

«Якщо тобі все це байдуже, то ні. Ніколи не забуду, як у жахливі часи Дюнкерка він здавався мені ангелом».

3.2.3.2. Додавання

Лексико-граматична трансформація " додавання" є одним з найбільш актуальних моментів у перекладі, оскільки здатна впливати на формування структури речення, його семантичного навантаження, а також на співвідношення слів у реченні. Додавання під час виконання перекладу може використовуватися для розширення відомостей, уточнення змісту або створення правильного з граматичної точки зору висловлювання в мові перекладу.

Серед основних аспектів додавання в перекладі ми виділяємо наступні:

- Збільшення обсягу інформації - додавання може включати в себе розширення контексту або значення, для цього може знадобитися введення нових слів, словосполучень або речень;
- Уточнення змісту - для уточнення або конкретизації значення, це може включати додавання додаткових слів або деталей;
- Граматична правильність використовується для забезпечення правильності

та точності викладу;

- Зміна будови речень, доповнення може вплинути на структуру речень, особливо якщо оригінальний текст має структурні відмінності;

Наприклад, у нашому перекладі фрази “*Foronething, heisofgentlebirth*” можна додати додаткову інформацію, наприклад, «По-перше, він має надто лагідне походження», або «По-перше, він має недостатньо лагідне походження». Дане доповнення може покращити відтворення контексту та передати більше нюансів мови перекладу.

Додавання й вилучення слів. Трансформація додавання полягає у додаванні у текст перекладу лексичних елементів, що відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі смислу тексту оригіналу та / або дотримання мовленнєвих і мовних норм мови перекладу, які прослідковуються у звертаннях [14, с. 50].

Наприклад:

- «*Джентльмен, як і ви, сер*».
- «*Мати Божжа! Як тебе звати?*»

Додавання слів у переважній більшості випадків диктується застосуванням описового перекладу [27: 114], наприклад:

«Earl's first wife hated Stanyon with all her soul. But, although she was a lady from birth and possessed truly remarkable beauty, unfortunately, she turned out to be completely unable to appreciate the high position that she was lucky enough to occupy thanks to an advantageous marriage. Her son had not yet learned to walk when this lady disappeared from the castle, running off with some young rake».

Переклад:

«Перша дружина Ерла ненавиділа Стеньйон усією душею. Але вона, хоч і була леді від народження і мала воістину чудову красу, на жаль, виявилася зовсім не здатною оцінити те високе становище, яке їй випало щастя зайняти завдяки вигідному заміжжю. Її син ще не навчився ходити, коли ця дама зникла із замку, втікаючи з якимсь юним гульвісою».

Відсутність однослівного відповідника може зумовити необхідність цілісного переосмислення вислову, наприклад:

«*I am not looking for an easy military service.*»

Я не шукаю легкої служби. (опущення) [37: 114]

«*Do you think you deserve a knighthood from me?*»

«*Ти думаєш заслужити в мене лицарське звання?*» [36: 32]

3.2.3.3. Вилучення

Вилучення в художньому перекладі — це процес усунення чи зміни конкретних елементів початкового тексту для його передачі на іншу мову, з урахуванням відмінностей у культурному та мовному контексті. Ця процедура може охоплювати різні аспекти тексту, такі як культурні особливості, ідіоми, вирази, чи навіть вилучення деяких елементів сюжету чи персонажів.

Прикладом вилучення в процесі перекладу ми взяли той же приклад, що і при додаванні: “*For one thing, he is of gentle birth*”. В даному випадку ми можемо виключити порядковий числівник, тоді речення набуватиме звичайного контексту: «Він має лагідне походження».

Вилучення слів часто пов’язане з розбіжностями у граматичній будові мови оригіналу та мові перекладу.

Цей прийом широко використовується при перекладі різного роду стійких висловів, наприклад:

- «Гідна відповідь. Призначаю тебе пажом до мого сина, доки не знайду тобі кращого застосування. Назло Мальваллі. Тебе це влаштовує?»
- «Хлопець схилив коліно.»
- «Франтуватий в одязі та манері поведінки, а за словами Монліса, рівноважений і гордий, як сам Люцифер»[16: 1].

3.2.3.4. Антонімічний переклад

Антонімічний переклад — це вид перекладу, при якому намагаються відтворити антонімічні (протилежні за значенням) вирази чи слова в іншій мові з максимальною точністю та ефективністю. Цей підхід є важливою стратегією при перекладі текстів, де протилежності мають ключове значення для змісту.

Однією з основних завдань антонімічного перекладу є збереження протилежностей у мовному вислові, що викликає антонімію. Перекладач повинен знаходити еквіваленти в іншій мові, які точно передадуть виразові або концептуальні антонімії.

При антонімічному перекладі важливо враховувати, що в різних мовах можуть існувати різні антоніми для того ж поняття. Також необхідно враховувати відтінки значень, культурний контекст та відмінності в стилі.

Використання антонімічного перекладу допомагає зберегти баланс протилежностей у тексті, забезпечуючи тим самим збереження інтегритету та ефективності оригіналу в перекладі.

І в цьому виді трансформації ми також можемо взяти попередній приклад речення: *“For one thing, he is of gentle birth”*. Антономічно ми замінюємо слово «лагідний» на «грубий» і матимемо вже зовсім інший зміст.

Антонімічний переклад, що полягає в заміні форми слова або словосполучення на протилежну, при цьому значення одиниці зберігається.

Лексика, що засвідчує антонімічний переклад:[14: 10].

- *«За дорученням мілорда!»*
- *«Вибачте, сер, я хотів би бачити мілорда графа.»*

При перекладі наведеного уривку був також застосований прийом смислового розвитку

- *«Одну руку він тримав за поясом довгого каптана, а друга, волохата і масивна, лежала на столі.»*

Нами були також зафіксовані трансформації, що пов'язані зі структурними змінами тексту оригіналу. У ході аналізу нами були зафіксовані наступні зміни у структурі тексту оригіналу:

Об'єднання речень, наприклад :

It was impossible not to admire the author of this noble postulate. He responded to the temptations of the new era with disdainful snoring and painstaking processing of spoons and forks!

Не можна було не захопитися авторкою цього благородного постулату, що відповідала на спокуси нової епохи зневажливим пирханням та старанною обробкою ложок та виделок! [36: 27].

Заміна герундіальних конструкцій:

«She swept her away, told her that «you can't clean silverware with your tongue.»

«Відміла її, заявивши, що «мовою срібні прилади не відчистиш».

Членування речення:

«In general, she agreed with them, but noted that belonging to the aristocracy is not everything».

«Загалом вона була з ними згодна. Проте зауважила, що приналежність до аристократії ще не все»[38: 40].

Отже, найтипівішими граматичними труднощами перекладу англійських інформаційних текстів є переклад конструкцій пасивного стану, інфінітивних і дієприкметникових конструкцій.

Висновки до розділу 3

Під час дослідження було виявлено низку складностей, притаманних саме перекладу історично маркованої лексики. Це стосується не лише відбору відповідників, але й забезпечення узгодженості з контекстом та збереження автентичності. Особливо важливого значення набуває розуміння впливу соціокультурних аспектів на вибір перекладача.

Проведений аналіз використання перекладацьких трансформацій показав, що перекладацькі трансформації відіграють ключову роль у відтворенні історично маркованої лексики. Лексичні трансформації, як-от транскодування та калькування, допомагають віднайти точність еквівалентів, одночасно зберігаючи історичний колорит. За допомогою лексико-семантичних трансформацій, таких як диференціація та генералізація, можна пристосовувати значення слів до культурного контексту мови перекладу. Такі лексико-граматичні трансформації, як граматична заміна або додавання, сприяють відтворенню граматичної структури мови оригіналу відповідно до лінгвістичних особливостей.

У процесі аналізу можна стверджувати, що труднощі перекладу історично маркованої лексики полягають не лише в лінгвістичному, але й у культурному аспекті. Процес вибору еквівалентів та застосування перекладацьких трансформацій стає важливим етапом перекладацької практики, спрямованим на відтворення не лише лінгвістичного, а й культурного контексту оригіналу.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного нами дослідження, присвяченого вивченню історично маркованої лексики в романах Дорджет Гейєр та її українському відповіднику, вдалося вирішити ключові завдання. За основу дослідження було взято два романи авторки, а саме "The black Moth" та "These old shades".

В процесі дослідження було визначено, що історично маркована лексика – це лексичні одиниці, які втратили актуальність у сучасній мові, але зберігають свою історичну вагу та використовуються у літературних або художніх текстах для створення атмосфери чи вираження певних концепцій. Також ми дали визначення таким термінам, як історизми та архаїзми, про що більш детально будемо говорити в другому розділі.

Аналіз показав, що в процесі перекладу історично маркованої лексики виникають численні труднощі. Проблеми включають вибір адекватних еквівалентів, збереження історичного контексту, а також врахування відтінків семантики та конотацій. Також ми зазначили про безеквівалентну лексику, питання якої теж підіймалося в даному розділі. [9, 17с.] Окрім того, ми виділили низку вчених, які досліджували питання культурно маркованої або ж історично маркованої лексики.

Під час аналізу художнього дискурсу було встановлено, що він характеризується естетичністю, образністю, метафоричністю та використанням мовних засобів для враження читача. Переклад художнього тексту потребує не лише точності, але й збереження автентичного виразу та стильових особливостей.

Наше дослідження вказує на важливість ретельного аналізу та врахування особливостей історично маркованої лексики у лінгвістичному контексті, а також розуміння та врахування особливостей художнього дискурсу під час перекладу.

У процесі дослідження виявилось, що історизми та архаїзми не лише є невід'ємною частиною художнього тексту, але й виступають ключовими елементами для створення хронотипу твору. Семантична класифікація історично маркованої лексики надає можливість розкрити багатогранність її значень та ролі в тексті, визначити певні закономірності в її використанні. Ми навели приклади історично маркованої лексики у вибраних нами творах. Загалом вийшло відшукати 35 архаїзм, які зустрічаються у творі 527 разів, та 11 історизмів, які зустрічаються у творах 578 разів. У процентному співвідношенні це приблизно 49%:51%. Тобто ми робимо

висновок, що історизми трапляються частіше, так як у нашому випадку вони йдуть на позначення соціального стану людини.

Проаналізовано прагматичні функції історично маркованої лексики, стає очевидним, що вона виконує ряд важливих завдань у тексті. Вона не тільки створює аутентичність і атмосферу, але й активно взаємодіє з читачем, зміцнює стилістичні засоби та глибоко впливає на сприйняття та інтерпретацію тексту.

Під час дослідження було виявлено низку складностей, притаманних саме перекладу історично маркованої лексики. Це стосується не лише відбору відповідників, але й забезпечення узгодженості з контекстом та збереження автентичності. Особливо важливого значення набуває розуміння впливу соціокультурних аспектів на вибір перекладача.

Проведений аналіз використання перекладацьких трансформацій показав, що перекладацькі трансформації відіграють ключову роль у відтворенні історично маркованої лексики. Лексичні трансформації, як-от транскодування та калькування, допомагають віднайти точність еквівалентів, одночасно зберігаючи історичний колорит. За допомогою лексико-семантичних трансформацій, таких як диференціація та генералізація, можна пристосовувати значення слів до культурного контексту мови перекладу. Такі лексико-граматичні трансформації, як граматична заміна або додавання, сприяють відтворенню граматичної структури мови оригіналу відповідно до лінгвістичних особливостей.

У процесі аналізу можна стверджувати, що труднощі перекладу історично маркованої лексики полягають не лише в лінгвістичному, але й у культурному аспекті. Процес вибору еквівалентів та застосування перекладацьких трансформацій стає важливим етапом перекладацької практики, спрямованим на відтворення не лише лінгвістичного, а й культурного контексту оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eco U. *Experiences in Translation*. Toronto: University of Toronto Press, 2001. 132 p.
2. Faull K. M. *Culture and translation* / K. M. Faull. Bucknell University press 2004. 171 p.
3. Ischenko I. Difficulties While Translating Realia. *Вісник Дніпропетровського Університету Імені Альфреда Нобеля, Серія «Філологічні Науки»*. 2012. № 1 (3). С. 273–278.
4. Mahadi T. S. T., Jafari S. M. *Language and Culture*. *International Journal of Humanities and Social Science*. 2012. Vol. 2. No. 17. P. 230–235.
5. Nida E. A., Taber C. R. *Theory and practice of translation*. Netherlands: BRILL, 2003. 218 p.
6. Pym A. *Multilingual Intertextuality in Translation. The Intertextual Dimension of Discourse* / ed. by B. Penas Ibañez. Zaragoza: Universidad de Zaragoza, 1996. P. 207–218.
7. Shuttleworth M., Cowie M. *Dictionary of Translation Studies*. Manchester: M239NH, UK, 1997. 223 p.
8. Wierzbicka Anna: *Meaning and Culture*. Oxford University Press, 2006. *Language Arts & Disciplines*. 352 p.
9. Бондар Т. Безеквівалентна лексика: труднощі перекладу. *Актуальні питання іноземної філології: наук. журн. Луцьк*, 2015. № 3. С. 17-23.
10. Бублейник Л. В. *Проблематика художнього перекладу: семантико-стилістичні аспекти: навч. посіб. Луцьк: ВІЕМ, 2009. 68 с.*
11. Воловик О. О., Погрібна В. Я. *Актуальні проблеми художнього перекладу*. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2009/Philologia/44108.doc.htm (дата звернення: 10.10.2023).
12. Герасимова О. А. *Генезис теорій взаємного впливу мови, культури та суспільства. Держава і суспільство*. 2011. № 3. С. 203–209.
13. *Дискурс іноземномовної комунікації. Колективна монографія*. Львів: Видавництво Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2001. 495 с.

14. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Учбовий посібник. Вінниця. Видавництво «Нова Книга», 2001. 303 с.
15. Кисільова Я. В. Проблема збереження колориту при перекладі національно-специфічних слів (на прикладі поняття реалія). Українська орієнталістика. 2009. № 4. С. 70–75.
16. Коптілов В. Першотвір і переклад: Роздуми і спостереження. Київ: Дніпро, 1972. 214 с.
17. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова книга, 2008. 510 с.
18. Котеленець М. П. Особливості передачі українських реалій у сучасній англійській прозі. Держава та регіон. 2011. № 1. С. 71–77.
19. Кочерган М. П. До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації / М. П. Кочерган // Проблеми зіставної семантики. Збірник статей за доповідями Міжнародної наукової конференції з проблем зіставної семантики 23-25 вересня 1999 р. К., 1999. С. 42–45.
20. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
21. Ласінська Т. А. Загальні принципи перекладу архаїчної лексики. *Science and Education a New Dimension. Philology*. V(35). Issue: 125. 2017. С. 36–39
22. Ласінська Т. А. Переклад історизмів на позначення географічних та власних назв. Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2015. Вип. 34. С. 39–45.
23. Лотоцька О. Особливості перекладу мовних реалій як одиниць безеквівалентної лексики (на основі англійських прозових творів О. Генрі). Наукові виклади. 2012. № 3. С. 72–74.
24. Мороз А. А. Реалія як об'єкт лінгвістичного дослідження / А. А. Мороз // Мова й культура народів Приазов'я: збірник наукових праць Бердянського державного інституту ім. П. Д. Осипенко. Бердянськ, 1999. С. 103–113.
25. Невинна К. Переклад реалій (на прикладі твору Юрія Андруховича «Дванадцять обручів»). Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. 2011. № 2. С. 28–36
26. Петришин О. Г. Поняття «реалія» як складова частина безеквівалентної лексики / О. Г. Петришин // Мова і культура. 2013. Вип. 16. Т. 1. С. 406–410.

- 27.Поляренко В. С. Мова і культура: взаємодія та співіснування. Риси характеру українського народу як складова національної культури. Молодий вчений.2015. № 5 (20). Ч. 3. С. 8–10.
- 28.Тупиця О. Ю. Безеквівалентна лексика: проблеми визначення / О. Ю. Тупиця, Л. В. Зімакова // Рідне слово в етнокультурному вимірі. Матеріали II Міжнародної науково-пр. конференції / Упор. М. Федурко та ін. Дрогобич: Посвіт, 2011. С. 251–259.
- 29.Фінкель О. М. Теорія й практика перекладу. Забутий теоретик українського перекладознавства: Зб. вибраних праць / за ред. Л. М. Черноватого, В. І. Карабана. Вінниця: Нова Книга, 2007. С. 49–182.
- 30.Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: Підручник для ВНЗ за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.
- 31.Штангурська І. Ю. Проблеми художнього та фахового перекладу. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2009. № 16. С. 53–56.
- 32.Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу. URL:<http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/39403/1/Shulik.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

33. Cooper W. Atchaic Dictionary / W.R. Cooper. – London: Fuimus. – 699 p.
34. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Harlow: Addison Wesley Longmans Limited, 1992. – 1555 p.
35. The New A-Z of ELT. A Dictionary of Terms and Concepts. Adrian Underhill, Scott Thornbury, 2017. 264 p.
36. The Oxford Dictionary of English Etymology. – Oxford, 1966.
37. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
38. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. Полтава, 2006. 716 с.
39. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава :Довкілля, 2006. – 716 с
40. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення: 06.09.2023).
41. Українсько-англійський словник лінгвістичної термінології / Л. В. Коломієць, О. Л. Паламарчук, Г. П. Стрельчук, М. В. Шевченко. К.: Освіта. України, 2013. 455 с.
42. Словник української мови : [в 11 т.] / АН УРСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ :Наук. думка. - Том 8, 1977. - 927 с

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

43. Heyer G. Theblack Moth / Georgette Heyer., 2012.

44. Heyer G. These Old Shades / Georgette Heyer.. – 496 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Завідувачеві кафедри
теорії і практики перекладу з англійської мови
к.ф.н., доц. Мелько Х.Б.
Самородної Вікторії Вікторівни
II курсу другого(магістерського) рівня
вищої освіти, денної форми здобуття освіти,
групи Па 58-22
факультету германської
філології і перекладу,
освітньо-професійної програми
Перекладознавство: професійно-орієнтований
переклад (англійська мова і друга іноземна мова)
Контактний телефон: +380682123637

ЗАЯВА

Прошу допустити мене до захисту кваліфікаційної роботи магістра з перекладознавства на тему «Історично маркована лексика у романах Джорджет Геєр як об'єкт перекладацького відтворення українською мовою».

в екзаменаційній комісії з атестації здобувачів вищої освіти ступеня «магістр».

Науковий керівник

Ознайомлений/ознайомлена з Положенням про академічну доброчесність здобувачів вищої освіти Київського національного лінгвістичного університету(перший (бакалаврський) і другий (магістерський) рівні вищої освіти; денна і заочна форми здобуття освіти).

Даю дозвіл на перевірку моєї кваліфікаційної роботи на академічний плагіат. Повідомлений / повідомлена, що в разі наявності рівня оригінальності кваліфікаційної роботи менше 50 % вона не буде допущена до захисту, а я буду відрахований/відрахована з Університету за невиконання індивідуального навчального плану.

У разі допуску моєї кваліфікаційної роботи до захисту даю дозвіл на розміщення цієї роботи в депозитарії Університету.

До цієї заяви додаю один примірник кваліфікаційної роботи в паперовому вигляді і електронний варіант цієї роботи. Електронна версія моєї роботи збігається(ідентична)з друкованою.

(підпис)

(ПІБ)

«_»__2023р.

Історизми

№	Слово	Переклад	Семантичні групи	В якій книзі зустрічається	Кількість
1.	Clerk	Посадовець	Суспільно-політична	The black Moth	17
2.	Noble	Вельможа	Суспільно-політична	These old shades	16
3.	Gentleman	Джентльмен, дворянин	Суспільно-політична	These old shades	34
4.	Landlord	Поміщик	Суспільно-політична	These old shades	26
5.	Prince	Принц	Суспільно-політична	These old shades	24
6.	Princess	Принцеса	Суспільно-політична	These old shades	5
7.	Madame	Мадам	Суспільно-політична	These old shades The black Moth	374 2
8.	Queen	Королева	Суспільно-політична	These old shades	11
9.	Governor	Наглядач	Суспільно-політична	These old shades	1
10.	Valet	Камердинер	Професії	These old shades	9
11.	Footman	Лакей	Професії	These old shades	9
12.	Pistol	Пістоль	Зброя	These old shades	29
13.	Sword	Меч	Зброя	These old shades	21

Архаїзми

№	Архаїзм	Переклад	Слово, що заміняє архаїзм	В якій книзі зустрічається	Кількість
1.	Afore	Перед тим	Before	The black Moth	3
2.	Alack	Жаль	Expression of sorrow or regret	The black Moth	1
3.	Anon	Одного разу	At once; immediately	These old shades	3
4.	Aright	Гаразд	Right; correctly	These old shades	1
5.	Aught	Все	Anything at all	These old shades The black Moth	12 8
6.	Baseborn	Низький стан	Of low birth or social standing	These old shades	3
7.	Behold	Ось	See or observe	These old shades The black Moth	5 1
8.	Belike	Як	Most likely; probably	These old shades The black Moth	2 2
9.	Bethink	Подумати	Oneself of remember; recollect	These old shades The black Moth	1 2
10.	Betimes	Скоро	In short time; speedily	The black Moth	1
11.	Betwixt	Між	Between	These old shades The black Moth	1 2
12.	Blackguard	Гвардія	A scoundrel	The black Moth	3
13.	Coxcomb	Чепурун	A vain and conceited man; a dandy	The black Moth	1
14.	Egad	Боже	Exclamation of surprise, anger,	These old shades The black Moth	11 4

			or affirmation		
5.	Equipage	Оснащення	Gear; equipment	These old shades	1
6.	Fair	Красива	Beautiful	These old shades The black Moth	1 5
7.	Forsooth	По правді	In truth; indeed	The black Moth	5
8.	Forthwith	Відтепер	Immediately	These old shades The black Moth	1 1
9.	Gallant	Кавалер	A dashing gentleman	These old shades	1
10.	Hither	Сюди	To or toward this place	The black Moth	1
11.	Kickshaw	Страва	A fancy but insubstantial cooked dish	The black Moth	2
12.	Maid	Прислуга	A girl or young woman	These old shades The black Moth	19 8
13.	Mayhap	Можливо	Perhaps; possibly	These old shades The black Moth	7 6
14.	Methinks	Здається	I believe; I think	These old shades The black Moth	2 1
15.	Natheless	Тим не менш	Nevertheless; notwithstanding	These old shades	1
16.	Naught	Нічого	Nothing	These old shades	33
17.	Nay	Ні	No	These old shades The black Moth	3 7
18.	Perchance	Можливо	By some chance	These old shades The black Moth	1 1
19.	Quoth	Цитата	Said (in I/he/she quoth)	The black Moth	1
20.	Steed	Коняка	A horse	The black Moth	1
21.	To-morrow	Завтра	Tomorrow	These old shades	20

				The black Moth	23
32.	Thou art	Ти (є)	Thou art	These old shades	2
33.	'tis	Це	It's	These old shades	53
				The black Moth	244
34.	Virtue	Доброчесні сть	Virginity	These old shades	5
				The black Moth	1
35.	Wench	Дівка	A girl or young woman	These old shades	3

SUMMARY

At the present stage, in a world where the processes of globalisation and cultural exchange are becoming increasingly important, the issue of literary translation is becoming particularly relevant. The analysis of the study of historically marked vocabulary units in Georgette Heyer's works in the context of Ukrainian translation is an extremely relevant topic, as it not only allows us to deeply understand the peculiarities of the cultural and historical aspects of the original text, but also highlights the problematic aspects of translation and the challenges facing the translator.

One of the important features of this work is that Georgette Heyer's work is defined by the extensive use of historically marked vocabulary, which is an integral part of the author's style. Her novels recreate the era of long ago in an extremely accurate and emotional way, using lexemes that are not only marked as archaic but also reflect the social and cultural realities of the time.

When a Ukrainian translator encounters Geyer's work in the original, the task is to convey not so much the semantic load as the atmosphere of the historical era in which the events unfold. This stimulates a deeper study and analysis of historically marked vocabulary, understanding its meaning and influence on the perception of the work.

The issues of translation equivalence, selection of archaic and outdated terms, and their introduction into the Ukrainian text, in particular, highlight the difficulties that translators must face in reflecting not only the linguistic but also the cultural specificity of the original work.

In addition, in the modern context of intercultural dialogue and mutual understanding, the issue of interactions between languages and cultures is gaining importance, which is becoming crucial in the process of translating literary translations of historical themes. Understanding how historical labelled vocabulary influences the formation of the image of the past in a language is an important element of modern literary studies and translation studies.

Therefore, this qualification work not only reveals and analyses an important aspect of Georgette Heyer's work, but also considers it in the context of translation into Ukrainian, providing a deeper understanding of the difficulties that arise during such translation and contributing to the development of the methodology of translation studies in the Ukrainian context.

The purpose to analyse in detail the historically marked vocabulary in Georgette Heyer's novels and to study the impact of this vocabulary in the process of translation into Ukrainian.

The object is the historically marked vocabulary of Georgette Heyer's works.

Subject aspects, problems and strategies of reproducing historically marked vocabulary.

The material for the study was lexicographical sources of various types (dictionaries, reference books, etc.) and works of fiction by Georgette Heyer, namely "These Old Shades" (199 pages) and "The Black Moth" (pages). The total amount of material is pages.

Scientific novelty: the attempt to reveal the inner essence of historically marked vocabulary and their role in creating an artistic image opens up a new perspective on the use of such vocabulary in the authors' works. In general, this qualification work contributes to broadening the understanding of the problems of translating historically marked vocabulary, as well as creating a basis for further research in the field of translation studies and literary studies.

Theoretical significance lies in the fact that the results of the study contribute to the research on the problem of translation tools for translating historically marked vocabulary.

The study of historically marked vocabulary in Georgette Heyer's novels provides practical recommendations and guidelines for translators working with fiction. Increased interest in the issues of translating words with historical connotations helps to optimise the choice of appropriate equivalents and effectively resolve translation difficulties.

Keywords: historicisms, archaisms, issues, translation, linguistics, marking, vocabulary.

ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

студента(ки) II курсу групи Па 58-22 факультету германської філології і перекладу, спеціальності 035 Філології, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад

включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми Перекладознавство:

професійно -орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Самородної Вікторії Вікторівни

За темою Історично маркована лексика у романах Джорджет Геєр як об'єкт перекладацького відтворення українською мовою

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам(необхідне позначити V або +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів	☐ усі компоненти присутні, ☐ один компонент відсутній ☐ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ незначні помилки в оформленні ☐ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	☐ повна відповідність ☐ відповідність неповна ☐ не відповідає вимогам

Особиста думка керівника _____

Кваліфікаційна робота Самородної Вікторії Вікторівни може бути(не може бути)

рекомендована до

захисту

(_____)

(підпис керівника)

(ПІБ

керівника) ” _____ ” _____ 2023 року

**РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

студента(ки) II курсу групи Па 58-22 факультету германської філології і перекладу, спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови і літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо професійної програми Перекладознавство: професійно-орієнтований переклад (англійська мова і друга іноземна мова)

Самородної Вікторії Вікторівни

за **темою** Історично маркована лексика у романах Джорджет Геєр як об'єкт перекладацького відтворення українською мовою

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи— <i>загалом 10 балів</i> (усі компоненти присутні – 10 , один компонент відсутній – 5 , декілька компонентів відсутні – 0)	
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і списку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної роботи — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи у форматуванні – 8 , незначні помилки в оформленні – 6 , значні помилки в оформленні – 4 , оформлення переважно не відповідає вимогам – 0)	
3.	Відповідність побудови вступу нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , поодинокі огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки у формулюваннях – 6 , суттєві помилки у формулюваннях – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві помилки у формулюваннях – 8 , недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін.30%) – 6 , відсутній критичний аналіз наукових праць – 4 , не відповідає вимогам за структурою і змістом – 0)	
5.	Відповідність аналітичної частини дослідження заявленій меті та завданням — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4 , відсутність власного аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 6 , суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 4 , Відсутність перекладацького аналізу фактичного матеріалу (100 речень) – 0)	
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження — <i>загалом 10 балів</i> (повна відповідність – 10 , несуттєві огріхи стилістичного характеру – 8 , неповне висвітлення результатів дослідження – 6 , часткове висвітлення результатів дослідження – 4 , не відповідає результатам дослідження – 0)	

Усього набрано балів: _____

(ПІБ рецензента)

(підпис рецензента)

” ____ ” _____ 2023р.

